

Marko Došlić*

SUDSKA KONTROLA ARBITRAŽNIH ODLUKA O NADLEŽNOSTI KAO O PRETHODNOM PITANJU

Stranka koja želi da ospori nadležnost arbitražnog suda to može učiniti isticanjem prigovora nenadležnosti u toku arbitražnog postupka. Ukoliko arbitražni sud odluči da o tom prigovoru odluči kao o prethodnom pitanju, nezadovoljnoj stranci stoji na raspolaganju pravo da se obrati nadležnom sudu radi sudske kontrole takve odluke. Ovakav mehanizam propisan je članom 16(3) UNCITRAL Model zakona. U praksi primene ovog instituta pojavile su se brojne dileme koje proizilaze iz nedorečenosti teksta Model zakona. Ovaj rad analizira ključne probleme u primeni člana 16(3), kao i rešenja koja su razvijena u pravnoj doktrini i sudskoj praksi jurisdikcija zasnovanih na Model zakonu.

Ključne reči: *Prethodno pitanje. – Arbitraža. – Nadležnost. – Arbitražna odluka. – Sudska kontrola.*

1. UVODNE NAPOMENE

Arbitraža je privatni način rešavanja sporova. Ugovaranjem arbitraže se sporovi koji eventualno nastanu između stranaka poveravaju na rešavanje telu koje je odvojeno od državnog pravosuđa. Na taj način stranke mogu da iskoriste mnogobrojne prednosti arbitražnog rešavanja sporova u odnosu na državno sudovanje.¹ Međutim, iako arbitraža predstavlja alternativu državnom sudstvu, arbitražna regulativa sudovima ipak predviđa značajnu ulogu u sprovođenju arbitraže.

* Autor je saradnik u nastavi van radnog odnosa na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu, marko.doslic@ius.bg.ac.rs, ORCID iD: 0009-0006-1969-2993.

1 Prednosti koje se najčešće ističu jesu: neutralnost foruma, fleksibilnost i neformalnost, nejavnost, stručnost arbitara, brzina odlučivanja, troškovi, olakšano priznanje i izvršenje odluka (Gašo Knežević, Vladimir Pavić, *Arbitraža i ADR*. Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 2013, 18–22).

Arbitraža počiva na ugovoru između stranaka kojim oni dogovaraju arbitražno rešavanje sporova iz određenog pravnog odnosa (arbitražni sporazum), ali ona ne postoji u vakuumu izvan sistema državnih zakona. Kako bi sklapanje arbitražnog sporazuma bilo punovažno, neophodno je da zakon dozvoljava strankama da ugovorom predvide privatan način rešavanja sporova umesto državnog sudovanja.¹ Nacionalni zakoni redovno ostavljaju strankama slobodu da detaljno urede proceduru budućeg arbitražnog postupka, ali takođe propisuju određena osnovna pravila koje se imaju primeniti ako su stranke propustile da ih urede arbitražnim sporazumom. Pored toga, arbitražna regulativa sadrži i odredbe o ulozi sudova u organizovanju i sprovođenju arbitražnog postupka.

Iz činjenice da se arbitražom mogu rešavati samo oni sporovi za koje je to ugovorom predviđeno i samo u onom obimu koji su stranke ugovorom predvidele sledi zaključak da je od posebne važnosti tačno odrediti da li je za određeni spor arbitraža zaista predviđena. Dodatno, ako se na to pitanje da pozitivan odgovor, potrebno je utvrditi da li je arbitraža započeta valjano – da li je to učinjeno na način i u skladu sa pravilima koje su stranke ugovorom predvidele. Od jednake važnosti kao gore izložena pitanja je i pitanje ko ista rešava, na koji to način čini i kada se ona mogu postaviti.²

Stranci koja želi da ospori nadležnost arbitražnog suda za rešavanje spora koji je pred nju iznesen na raspolaganju stoje četiri opcije – ona može bojkotovati arbitražni postupak; obratiti se samom arbitražnom sudu sa prigovorom da isti nije nadležan; obratiti se državnom sudu sa zahtevom da reši spor ili može napadati konačnu arbitražnu odluku nakon sprovođenja arbitražnog postupka.³ Najčešći način osporavanja nadležnosti jeste obraćanje arbitražnom sudu podizanjem prigovora nenadležnosti.⁴ Arbitražni sud će, zahvaljujući principu *Kompetenz-Kompetenz*, biti u poziciji da oceni sopstvenu nadležnost.

1 Tako je članom 4 Zakona o arbitraži predviđeno da spor može da se rešava putem arbitraže samo na osnovu sporazuma stranaka.

2 Vladimir Pavić, „Chapter 25: Protecting and Challenging the Arbitrator’s Jurisdiction“, *Cambridge Compendium of International Commercial and Investment Arbitration* (eds. Stefan M. Kröll, Andrea Kay Bjorklund, Franco Ferrari) Cambridge University Press, Cambridge 2023, 738.

3 Nigel Blackaby, Constantine Partasides, Alan Redfern, *Redfern and Hunter on International Arbitration (Seventh Edition)* Oxford University Press, Oxford 2023, ¶ 5.125.

4 *Ibid.*, ¶ 5.127.

Nakon što nezadovoljna stranka podnese prigovor nenadležnosti, na arbitražnom sudu je da o tom prigovoru odluči. On to može učiniti ili odmah – posebnom odlukom o nadležnosti ili pri donošenju konačne arbitražne odluke kojom odlučuje o predmetu spora. Međutim, rešavanje arbitražnog suda o prigovoru nenadležnosti nije kraj puta ka utvrđivanju postojanja i punovažnosti arbitražnog sporazuma. Stranci koja je nezadovoljna rezultatom arbitražnog odlučivanja o nadležnosti na raspolaganju stoji zahtev državnom sudu da preispita takvu odluku.

Ako je odluka o nadležnosti donesena kao deo odluke kojom se spor okončava meritornom arbitražnom odlukom, stranka koja želi da osporava nadležnost arbitražnog suda pred državnim to može učiniti aktivno – u postupku poništaja arbitražne odluke ili pasivno – isticanjem prigovora u postupku priznanja ili izvršenja arbitražne odluke. Međutim, ako je odluka o nadležnosti doneta kao odluka o prethodnom pitanju, zahtev za sudsku kontrolu može biti ispostavljen neposredno nakon donošenja takve odluke.

Ovo je mehanizam koji je propisan članom 16(3) Model zakona o međunarodnoj trgovačkoj arbitraži iz 1985. godine, sa izmenama i dopunama usvojenim 2006. godine (u daljem tekstu: „Model zakon“).⁵ Autor će se u ovom radu usredsrediti na analizu člana 16(3) Model zakona, kroz razmatranje sudske prakse i jurisprudencije koja se odnosi na primenu ovog instituta u državama koje su usvojile Model zakon,⁶ sa posebnim osvrtom na tumačenja i probleme koji su se pojavili u praksi. Cilj istraživanja je identifikovanje i analiza nedorečenosti u samom tekstu člana 16(3), kao i različita rešenja koja su državni sudovi i doktrina ponudili u nastojanju da ih prevaziđu. Tako prikupljeni uvidi imaju poseban značaj za Srbiju, budući da je i ona Model zakon jurisdikcija, a član 30 Zakona o arbitraži⁷ skoro doslovno preuzima tekst člana 16(3) Model zakona. Stoga rezultati ovog istraživanja mogu doprineti boljem razumevanju i ujednačenoj primeni navedene odredbe u domaćem pravnom sistemu.

U tom cilju, autor će u nastavku ovog rada sagledati kako funkcionišu mehanizam koji je propisan tekstem člana 16(3) Model zakona (2), a zatim sagledati određene probleme i njihova rešenja koja su se

5 Model zakon je dostupan na https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/19-09955_e_ebook.pdf, 26. 10. 2025.

6 Po evidenciji UNCITRAL-a, 93 države su trenutno preuzele rešenja Model zakona i predstavljaju Model zakon jurisdikcije. Vid. https://uncitral.un.org/en/texts/arbitration/modellaw/commercial_arbitration/status, 24. 9. 2025.

7 Zakon o arbitraži, „Službeni glasnik RS“, br. 46/2006.

vremenom iskristalisala u praksi i pravnoj doktrini koja se bavila ovim institutom (3).

2. MEHANIZAM SUDSKE KONTROLE ARBITRAŽNIH ODLUKA O NADLEŽNOSTI KAO O PRETHODNOM PITANJU

Mehanizam odlučivanja arbitražnog suda o prigovoru nenadležnosti, kao i kasnijeg obraćanja sudu radi kontrole takve odluke u Model zakonu je izložen u članu 16(3):

„(3) Arbitražni sud može odlučiti o prigovoru iz stava (2) ovog člana ili kao o prethodnom pitanju ili u konačnoj odluci o suštini spora. Ako arbitražni sud odluči kao prethodno pitanje da jeste nadležan, bilo koja strana može, u roku od trideset dana nakon što je dobila obaveštenje o toj odluci, zatražiti od suda navedenog u članu 6 da odluči o tom pitanju, a ta odluka ne podleže žalbi; dok je taj zahtev u toku, arbitražni sud može nastaviti arbitražni postupak i doneti odluku.“⁸

Član 16(3) Model zakona arbitražnom sudu ostavlja dve mogućnosti: da odluči o prigovoru nenadležnosti kao o prethodnom pitanju ili da to učini u okviru odluke o predmetu spora. Ako tribunal odluči da ima nadležnost posebnom odlukom, član 16(3) predviđa da takva odluka (za razliku od ostalih odluka koje arbitražni sud može donositi u toku postupka) podleže žalbenom postupku pred nadležnim sudom.

Ako stranke izaberu da iskoriste svoje pravo i obrate se nadležnom sudu to, ipak, ne sprečava arbitražni sud da nastavi postupak i donese konačnu arbitražnu odluku dok je postupak pred sudom u toku. Takvim rešenjem se osigurava da eventualno otezanje postupka pred državnim sudom neće ugroziti efikasnost arbitraže. Upravo je efikasnost bila glavni cilj prilikom formulisanja ovog člana Model zakona.⁹

8 Slobodan prevod autora. Za detaljan pregled legislativne istorije člana 16(3) Model zakona vid. Howard Holtzmann, Joseph Neuhaus. *A Guide to the UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration: Legislative History and Commentary*, Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn 1989, 477–528.

9 Sedma beleška Sekretarijata – Analitički komentar na nacrt teksta A/CN.9/264 (25. 3. 1985); Izveštaj Komisije UNCITRAL-a o radu sa svoje osamnaeste sednice (Beč, 3–21. 6. 1985) (A/40/17) ¶¶149–163.

Član 16(3) reguliše proceduru podnošenja prigovora nenadležnosti, odlučivanja arbitraže po istom, kao i proceduru sudske kontrole koja iz toga može uslediti. Međutim, odredba ne govori o tome *kako* arbitražni i nadležni državni sud odlučuju o nadležnosti. U nastavku ovog odeljka će, s toga, biti reči o određenim pitanjima koja nisu eksplicitno regulisana tekstem člana 16(3). Nakon toga, biće sagledani određeni problemi koji su se pojavili prilikom primene člana 16(3) Model zakona u praksi.

2.1. Odluka o nadležnosti kao o prethodnom pitanju

Član 16(3) Model zakona je donet kao kompromis između zagovornika koncepta po kome sud ne bi imao priliku da se oglasi o nadležnosti arbitražnog suda pre donošenja konačne arbitražne odluke i onih koji su želeli širu sudsku kontrolu.¹⁰ Tekst člana 16(3) tako reflektuje ovaj kompromis i stvara neke nepredviđene probleme.

Cilj ovakvog mehanizma jeste da omogući arbitražnom sudu slobodu izbora prilikom odlučivanja o prigovoru nenadležnosti. Na arbitražnom sudu je da odluči da li će to učiniti putem odluke o prethodnom pitanju pre nego što odluči o predmetu spora ili će tu odluku doneti istovremeno sa odlukom o predmetu spora. Odluka arbitražnog suda će zavisiti od pojedinosti svakog konkretnog slučaja. Tribunali će redovno analizirati potrebe stranaka, kompleksnost spora, neophodnost vremenske efikasnosti u rešavanju spora, kao i isprepletanost suštine spora i pitanja nadležnosti.¹¹ Tako bi odluka o nadležnosti trebalo da bude inkorporirana u konačnu odluku o predmetu spora kada predmet spora i pitanje nadležnosti zavise od istih problema, ili kada jedna od stranaka pokušava da uspori arbitražni postupak.¹² Slično, Viši sud u Hong Kongu je smatrao da bi o prigovoru nenadležnosti

-
- 10 Vladimir Pavić, „Part I: International Commercial Arbitration, Chapter 21: (In)Appropriate Compromise: Article 16(3) of the Model Law and its Progeny“, *International Arbitration and International Commercial Law: Synergy, Convergence and Evolution* (eds. Stefan M. Kröll, Loukas A. Mistelis, María Pilar Perales Viscasillas, Vikki M. Rogers), Kluwer Law International 2011, 389.
- 11 Gary Born, *International Commercial Arbitration (Third Edition)*, Kluwer Law International, 2021, §7.05[D]; Jan Paulsson, Georgios Petrochilos, *UNCITRAL Arbitration*. Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn 2017, 203.
- 12 Julian Lew, Loukas Mistelis, Stefan Kröll. *Comparative International Commercial Arbitration*. Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn 2003, 336.

trebalo odlučiti kao o prethodnom pitanju kada je odluka o predmetu spora kompleksna i verovatno je da će prouzrokovati visoke troškove.¹³ Svakako, glavna posledica prve rečenice člana 16(3) Model zakona jeste da je ta odluka uvek na arbitražnom sudu i ne potpada pod kontrolu suda.¹⁴

Tokom uobličavanja člana 16(3) vodila se debata o tome da li bi ova odluka trebalo da bude diskreciono ovlašćenje arbitražnog suda. Mnogi od učesnika Radne grupe UNCITRAL-a su smatrali da bi trebalo postaviti rešavanje o prigovorima nenadležnosti kao o prethodnom pitanju kao obavezu arbitražnog suda, bez mogućnosti da se ta odluka donese zajedno sa odlukom o predmetu spora.¹⁵ U finalnoj verziji je to ostavljeno kao diskreciono ovlašćenje arbitražnog suda, uz očekivanje Radne grupe da će u većini slučajeva o nadležnosti biti rešeno kao o prethodnom pitanju.¹⁶ Neke od država su prilikom implementiranja Model zakona ipak izmenile tekst člana 16(3) kako bi reflektovale nameru za donošenje odvojenih odluka o nadležnosti. Tako je u Nemačkoj i Sloveniji usvojena pretpostavka po kojoj bi arbitražni sud po pravilu trebalo da odluči o nadležnosti odvojenom odlukom.¹⁷ Sa druge strane, u državama koje nisu unosile izmene u ovom vidu,

- 13 *Fung Sang Trading Limited v. Kai Sun Sea Products and Food Company Limited*, High Court—Court of First Instance, Hong Kong, 29. 10. 1991, [1991] HKCFI 190, CLOUT case No. 20, https://www.uncitral.org/clout/clout/data/hkg/clout_case_20_leg-1015.html, 30. 9. 2025.
- 14 V. Pavić (2011), *op. cit.*, 391; Peter Huber, Ivo Bach, „Part II: Commentary on the German Arbitration Law (10th Book of the German Code of Civil Procedure), Chapter IV: Jurisdiction of Arbitral Tribunal, § 1040 – Competence of Arbitral Tribunal to Rule on its Jurisdiction“, *Arbitration in Germany: The Model Law in Practice (Second Edition)* (eds. Patricia Nacimiento, Stefan M. Kröll, Karl-Heinz Böckstiegel), Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn 2015, 223.
- 15 Drugi izveštaj Radne grupe, A/CN.9/232 (10. 11. 1982), član 29; Simon Greenberg, „Direct Review of Arbitral Jurisdiction under the UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration: An Assessment of Article 16(3)“, *The UNCITRAL Model Law after Twenty-Five Years: Global Perspectives on International Commercial Arbitration* (eds. Frédéric Bachand, Fabien Gélinas), Juris Publishing, 2013, 57.
- 16 Sedma beleška Sekretarijata – Analitički komentar na nacrt teksta A/CN.9/264 (25. 3. 1985), član 16.
- 17 Član 19(3) Zakona o arbitraži Slovenije iz 2008. godine: „U principu, arbitražni sud odlučuje o zahtevu iz prethodnog stava u posebnoj odluci...“. Slično, član 1040(3) nemačkog Zakona o građanskom postupku (*Zivilprozessordnung*):

izbor između odluke o nadležnosti kao o prethodnom pitanju i odluke o nadležnosti u okviru odluke o suštini spora u potpunosti je prepušten arbitražnom sudu.

Na samom kraju, mogućnost obraćanja sudu u slučajevima kada arbitražni sud odluči da donese odluku o nadležnosti pre donošenja konačne odluke jasno ukazuje na nameru promovisanja proceduralne efikasnosti – ostavljeni rok je kraći od tri meseca koja su dozvoljena za tužbu za poništaj po članu 34 Model zakona, ne postoji mogućnost žalbe na takvu odluku, a arbitražni postupak ne mora zastati za to vreme.

2.2. Forma odluke o nadležnosti

Model zakon ne govori izričito o formi koju će imati odluka arbitražnog suda. Pitanje prirode odluka arbitražnog suda o svojoj nadležnosti može imati značajne posledice. Naime, samo se arbitražne odluke u užem smislu (eng. „*arbitral award*“) mogu poništavati u skladu sa članom 34 Model zakona. Dalje, samo se arbitražne odluke mogu priznavati i izvršavati po režimu propisanom Njujorškom konvencijom. Ostale odluke arbitražnog suda koje se donose u toku postupka (zaključci) su konačne i ne mogu se preispitivati pred sudom.¹⁸ Ovo pitanje je od posebnog značaja u slučaju negativnih odluka o nadležnosti – ako se one imaju smatrati arbitražnim odlukama, to bi vodilo zaključku da se i takve odluke mogu poništavati.

Član 16(3) Model zakona propisuje da arbitražni sud može doneti odluku o svojoj nadležnosti kao o prethodnom pitanju ili u okviru odluke o predmetu spora. Dakle, ishod arbitražnog odlučivanja o svojoj nadležnosti može biti:

- 1) Odluka o prethodnom pitanju kojom se odlučuje da arbitražni sud ima nadležnost;
- 2) Odluka o prethodnom pitanju kojom se odlučuje da arbitražni sud nema nadležnost;
- 3) Konačna odluka o predmetu spora kojom se odlučuje da arbitražni sud ima nadležnost;
- 4) Konačna odluka o predmetu spora kojom se odlučuje da arbitražni sud nema nadležnost.

„Kada arbitražni sud smatra da ima nadležnost, njegova odluka o prigovoru podnetom u skladu sa stavom (2) generalno ima oblik međuodluke...“.

18 S. Greenberg, *op. cit.*, 61.

Ovakva klasifikacija omogućava jasnije razumevanje različitih procesnih i pravnih posledica koje proizilaze iz svake od ovih odluka. Naime, svaka od navedenih situacija povlači specifične posledice u pogledu konačnosti arbitražnog postupka, mogućnosti sudske kontrole i procesnog položaja stranaka.

Odluka pod tačkom (3) – kojom arbitražni sud u okviru konačne odluke o predmetu spora utvrđuje i svoju nadležnost – predstavlja nesumnjivo konačnu arbitražnu odluku. U ovom slučaju, pitanje nadležnosti više nije predmet zasebnog postupka, već je integralni deo meritorne presude kojom se spor u celini rešava. Takva odluka se može osporavati u skladu sa pravilima o poništaju konačne arbitražne odluke, a ne mehanizmima predviđenim za kontrolu odluka o prethodnom pitanju.

Situacije pod tačkama (2) i (4), iako naizgled različite, jer je jedna doneta pre raspravljanja o suštini spora, a druga nakon što su stranke pred arbitražnim sudom raspravljale i o suštini spora, praktično proizvode isto dejstvo: obe dovode do okončanja postupka pred arbitražnim sudom usled odluke da on nema nadležnost. Bez obzira na formalni naziv ili trenutak u kojem je takva odluka doneta, njen rezultat je isti – prestanak arbitražnog postupka. Iz tog razloga, u doktrini i praksi se često postavlja pitanje da li bi i ove odluke trebalo tretirati na isti način u pogledu sudske kontrole, odnosno da li se članom 16(3) Model zakona obuhvata i odluka o nenadležnosti.

Lu, Mistelis i Krol smatraju da odluka kojom arbitražni sud odlučuje da nema nadležnost mora biti u formi konačne arbitražne odluke, kako bi se ista mogla priznati po Njujorškoj konvenciji.¹⁹ Međutim, drugi autori smatraju da odluka kojom arbitražni sud utvrđuje da nema nadležnost – bila to odluka o prethodnom pitanju ili odluka doneta nakon što su stranke raspravljale i o suštini spora – ne može biti konačna arbitražna odluka, jer se njome ne odlučuje o meritumu.²⁰ Pored toga, u doktrini se tvrdi i da tribunal koji ustanovljava da nema nadležnost ne može doneti arbitražnu odluku jer, zbog nepostojanja valjanog arbitražnog sporazuma, nema potrebno ovlašćenje za njeno donošenje.²¹ Sanders ističe da negativna odluka o nadležnosti ne može

19 J. Lew, L. Mistelis, S. Kröll, *op. cit.*, 335.

20 S. Greenberg, *op. cit.*, 62; Lawrence Boo, „Ruling on Arbitral Jurisdiction – Is that an Award?“, *Asian International Arbitration Journal* (eds. Lawrence Boo, Lucy F. Reed), Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn 2007, 141.

21 Pieter Sanders, *Quo Vadis Arbitration? 60 Years of Arbitration Practice*, Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn 1999, 185; S. Greenberg, *op. cit.*, 69.

predstavljati arbitražnu odluku, jer „arbitri koji donose takvu odluku izjavljuju da nisu u položaju da donesu arbitražnu odluku“.²²

Povodom prvog argumenta – da negativne odluke o nadležnosti ne rešavaju suštinu spora, Vajncimer ističe da negativna odluka o nadležnosti obuhvata sva materijalna pitanja koja *potpadaju pod arbitražni sporazum* – ona predstavlja konačnu odluku kojom se utvrđuje da tužilac nema valjan materijalnopravni zahtev u arbitraži (ili da tuženi nema valjano protivpotraživanje ili pravo prebijanja u arbitraži), jer valjan arbitražni sporazum nikada nije ni postojao.²³ Povodom drugog argumenta ističe se da on ne uzima u obzir pun efekat doktrine *Kompetenz-Kompetenz* – koja treba da proizvede rezultat da, kada god se arbitražni tribunal oformi radi rešavanja arbitražnog spora, takav tribunal barem ima nadležnost da odluči o sopstvenoj nadležnosti.²⁴ Po principu *Kompetenz-Kompetenz*, ova nadležnost ne zavisi od postojanja punovažnog arbitražnog sporazuma, te u skladu sa tim arbitražni tribunal svakako može doneti konačnu arbitražnu odluku kojom konstatuje da nema nadležnost za rešavanje spora.²⁵ Iz tih razloga smo mišljenja da se negativne odluke o nadležnosti imaju smatrati konačnim arbitražnim odlukama – sa svim posledicama koje iz toga proizlaze.

Konačno, situacija pod tačkom (1) – odluka o prethodnom pitanju kojom arbitražni sud utvrđuje da ima nadležnost – predstavlja centralnu tačku analize u kontekstu člana 16(3) Model zakona. Upravo ovaj tip odluke izaziva niz procesnih posledica i otvara pitanja o njenoj prirodi, mogućnosti sudske kontrole, rokovima i efektima takve kontrole na dalji tok arbitražnog postupka.

Pitanje forme ovakve odluke je pravno pitanje – ono što određuje formu odluke jeste suština, a ne naziv koji joj je arbitražni sud dodelio (*falsa demonstratio non nocet*).²⁶ Apelacioni sud Hong Konga je 2005. godine, primenjujući član 16(3), odbio argument da činjenica da je preliminarna odluka o nadležnosti naslovljena „međudluka“ (eng. *interim award*) isključuje mogućnost žalbe sudu po tom članu,

22 P. Sanders, *op. cit.*, 185.

23 Jeffrey Maurice Waincymer, *Procedure and Evidence in International Arbitration*, Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn 2012, 1270.

24 Stefan Kröll, „Recourse against Negative Decisions on Jurisdiction“, *Arbitration International* (ed. William W. Park), Oxford University Press, Oxford 2004, 64.

25 S. Kröll, *op. cit.*, 64; G. Born, *op. cit.*, §7.03[A][4][c].

26 V. Pavić (2011), *op. cit.*, 395; L. Boo, *op. cit.*, 135.

ističući da je presudna činjenica da je odluka o nadležnosti doneta kao odluka o prethodnom pitanju, a ne njen naslov.²⁷ Visoki sud Novog Zelanda je u predmetu *Downer Construction (NZ) Limited v. Silverfield Developments Limited*²⁸ istakao: „Član 16 [Model zakona] ne sadrži nikakve odredbe o obliku u kome se pitanja nadležnosti moraju podneti arbitražnom veću da bi se njegove odredbe primenjivale. Odredbe člana 16(3) postaju primenljive samim isticanjem pitanja nadležnosti o kome je arbitar doneo odluku“²⁹ (naglasak autora).

Gore predstavljeni stavovi sudske prakse su, po mišljenju autora, sasvim dovoljni za razrešenje dileme o klasifikaciji odluka o nadležnosti za potrebe primene mehanizma člana 16 stav (3) Model zakona. I u literaturi se, stoga, ističe da su odluke arbitražnog suda o sopstvenoj nadležnosti kao o prethodnom pitanju najbolje opisane upravo tako, te da je dilema oko njihove forme najčešće samo teorijsko pitanje.³⁰

Međutim, problem drugih konsekvenci koje proizilaze iz forme preliminarne odluke o nadležnosti time ostaje nerešen. Pre svega, ostaje

27 *The Incorporated Owners of Tak Tai Building v. Leung Yau Building Ltd.*, High Court—Court of Appeal, Hong Kong Special Administrative Region of China, 9. 3. 2005, [2005] HKCA 87, <https://www.hkllii.hk/en/cases/hkca/2005/87>, 25. 10. 2025. Slično je odlučeno i u odluci Višeg suda Hong Konga iz 2001. godine (*Weltime Hong Kong Ltd. & Others v. Ken Forward Engineering Ltd.*, High Court – Court of First Instance, Hong Kong Special Administrative Region of China, 6. 3. 2001, [2001] HKCFI 831, CLOUT Case No. 523, <https://www.hkllii.hk/en/cases/hkcfi/2001/831>, 25. 10. 2025), kao i u odluci Apelacionog suda Singapura iz 2006. godine (*PT Asuransi Jasa Indonesia (Persero) v Dexia Bank SA*, Court of Appeal Singapore, [2006] SGCA 41, 1. 12. 2006, CLOUT Case 742, https://www.elitigation.sg/gd/s/2006_SGCA_41, 24. 10. 2025).

28 *Downer Construction (NZ) Limited v. Silverfield Developments Limited*, High Court of New Zealand, CIV 2004–404–4488, 26. 10. 2004, <https://www.kluwerarbitration.com/document/ipn80487#a0056>, 24. 10. 2025.

29 *Downer Construction (NZ) Limited v. Silverfield Developments Limited*, ¶ 48.

30 S. Greenberg, *op. cit.*, 62; drugačiji stav je zauzeo Apelacioni sud Bermuda u predmetu *Christian Mutual Insurance Co, Central United Life Insurance Co, Connecticut Reassurance Corp v. Ace Bermuda Insurance Ltd* (Court of Appeal of Bermuda, [2002] Bda L.R. 1, 6. 12. 2002). Taj sud je zaključio da, ukoliko je odluka o nadležnosti kao o prethodnom pitanju izdata u formi arbitražne odluke, ona može biti osporena u posebnom postupku poništaja, čak i ako je stranka već uspešno osporila odluku u skladu sa postupkom propisanim u članu 16(3). Ovakvo tumačenje otvara brojna pitanja, uključujući ona koja se tiču dupliranja postupaka, mogućih suprotstavljenih odluka i primenljivosti osnova iz člana 34 Model zakona (vid. Alan Uzelac, „Jurisdiction of the Arbitral Tribunal Current Jurisprudence and Problem Areas under the UNCITRAL Model Law“, *International Arbitration Law Report* 5, 2005, 155).

upitno da li bi se takve odluke arbitražnih sudova mogle priznavati po režimu Njujorške konvencije. Iz tih razloga ipak valja sagledati razloge iz kojih bi se ovakva odluka imala smatrati arbitražnom odlukom, kao i one koji govore suprotno – da se radi o zaključku arbitražnog suda.

Pristup koji vodi zaključku da preliminarna odluka o nadležnosti ima prirodu arbitražne odluke (tzv. *interlocutory award*) pre svega nalazi svoje uporište u pripremnim materijalima Model zakona.³¹ Naime, u okviru rasprave o članu 16(3), austrijska delegacija je predložila rešenje kojim bi se izričito priznala mogućnost da se pitanje nadležnosti reši u obliku arbitražne odluke i da se protiv takve odluke može pokrenuti postupak poništaja prema članu 34. Isto je potvrđeno i u završnim napomenama Sekretarijata, gde se kao dve opcije za tribunal navode – da odluku o nadležnosti kao o prethodnom pitanju donese ili kao „arbitražnu odluku“, podložnu neposrednoj sudskoj kontroli, ili kao „procesni akt“ koji se može osporavati tek uz konačnu odluku o predmetu spora.³² Zatim, iako pozitivna odluka o nadležnosti može imati ograničene mogućnosti za osporavanje prema Model zakonu, ona bi ipak trebalo da proizvodi sve ostale pravne posledice konačne arbitražne odluke, uključujući i *res judicata* dejstvo među strankama u arbitražnom sporu.³³

Suprotan pristup je da preliminarna odluka arbitražnog tribunala o nadležnosti nema karakter arbitražne odluke u smislu člana 34 Model zakona, već predstavlja procesni akt – zaključak donet u toku postupka (eng. *procedural order*). Ovaj stav se oslanja na jezičko tumačenje člana 16(3). Pre svega, tekst člana govori o dve alternativne opcije, od kojih je druga odlučivanje o nadležnosti u „odluci o predmetu spora“. Iako član 16(3) nigde izričito ne određuje formu u kojoj tribunal donosi odluku o svojoj nadležnosti, predviđeno je da arbitražni sud, dok sud razmatra pitanje nadležnosti, može nastaviti postupak i doneti arbitražnu odluku o meritumu. Pored toga, član 34 jasno vezuje mogućnost sudskog preispitivanja isključivo za arbitražnu odluku, i to u okviru postupka poništaja koji ima strogo određene razloge i rokove. Pošto član 16(3) propisuje makar drugačiji rok za pokretanje sudske kontrole, logično je zaključiti da se radi o posebnom procesnom

31 V. Pavić (2011), *op. cit.*, 394.

32 Sedma beleška Sekretarijata – Analitički komentar na nacrt teksta A/CN.9/264 (25. 3. 1985), ¶14.

33 J. Waincymer, *op. cit.*, 1270.

mehanizmu, a ne postupku poništaja arbitražne odluke.³⁴ Iz ovog ugla, dosledno procesualističko shvatanje vodi zaključku da arbitri o nadležnosti treba da odlučuju u obliku procesnog zaključka, a ne arbitražne odluke u materijalnom smislu.³⁵

Može se zaključiti da pitanje forme odluke o nadležnosti ostaje jedno od najspornijih u tumačenju člana 16(3) Model zakona. Samo mali broj nacionalnih zakonodavaca nastojao je da otkloni nedoumicu koju ovaj član ostavlja u pogledu pojma „arbitražne odluke“. Većina onih koji su to učinili odlučili su da status arbitražne odluke priznaju samo odlukama koje se odnose na suštinu spora, isključujući preliminarne odluke o nadležnosti iz tog pojma.³⁶ Austrija, međutim, zauzima suprotan stav i izričito propisuje da preliminarne odluke o nadležnosti moraju biti donete u formi arbitražne odluke.³⁷

2.3. *Nastavak arbitražnog postupka tokom trajanja sudske kontrole odluke o nadležnosti*

Član 16(3) Model zakona dozvoljava arbitražnom tribunalu da nastavi sa arbitražnim postupkom i ispituje suštinu spora nakon što je doneo odluku o nadležnosti kao o prethodnom pitanju, a jedna od stranaka je zahtevala sudsku kontrolu takve odluke. Arbitražni tribunali će najčešće iskoristiti ovu mogućnost i nastaviti sa arbitražnim postupkom.³⁸ Problem se može javiti u slučaju da se arbitražni postupak okonča i donese se konačna arbitražna odluka o suštini spora dok postupak sudske kontrole još uvek čeka na odluku o valjanosti prethodne odluke o nadležnosti. Pri tome, značajna su dva pitanja – prvo, da li tužilac u sudskom postupku za preispitivanje odluke o nadležnosti kao o prethodnom pitanju mora da se „prebaci“ na postupak za poništaj

34 V Pavić (2011), *op. cit.*, 394.

35 A. Uzelac, *op. cit.*, 156.

36 Član 2 hrvatskog Zakona o arbitraži; član 2 novozelandskog Zakona o arbitraži; odeljak 2 singapurskog Zakona o međunarodnoj arbitraži; član 2(1) malezijskog Zakona o arbitraži.

37 Manfred Heider et al., *Dispute Resolution in Austria: An Introduction*, Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn 2015, 31; Član 592(1) Austrijskog zakona o parničnom postupku (ZPO): „Arbitražni tribunal može odlučivati o svojoj nadležnosti. Ta odluka može biti doneta zajedno sa odlukom o predmetu spora ili posebnom arbitražnom odlukom...“

38 V. Pavić (2023), *op. cit.*, 758.

konačne arbitražne odluke po osnovu nadležnosti ili može nastaviti aktuelni postupak i drugo, kakav je odnos između postupka priznanja odluke u jednoj državi i postupka sudske kontrole arbitražne odluke o nadležnosti kao o prethodnom pitanju u drugoj državi.³⁹

Nemački Vrhovni sud je, do svoje odluke iz 2016. godine, smatrao da donošenje konačne arbitražne odluke rezultira u tome da tužilac gubi interes za postupak sudske kontrole prethodne odluke o nadležnosti, te isti postaje nedopušten (eng. *inadmissible*).⁴⁰ Sud je svoj zaključak suštinski bazirao na tome da čak i ako bi državni sud utvrdio da arbitražni tribunal nije imao nadležnost, takvo utvrđenje samo po sebi ne bi učinilo konačnu presudu ništavom, niti bi automatski dovelo do njenog poništavanja.⁴¹ Presuda bi mogla biti poništena samo u posebnom postupku poništaja. Nadalje, drugačiji stav bi mogao biti u neskladu sa uspostavljenim režimom o poništavanju i izvršenju arbitražnih odluka, zbog strogog roka od tri meseca za pokretanje postupka poništaja arbitražne odluke.⁴² Efekat ovakvog pristupa je, ipak, i gubitak truda i sredstava uložениh u postupak sudske kontrole nadležnosti.⁴³ Ipak, Vrhovni sud Nemačke je u odluci od 9. avgusta 2016. godine⁴⁴ promenio svoju praksu, ističući da je u interesu stranaka da ne izgube vreme, trud i troškove uložene u postupak preispitivanja, pa taj postupak treba nastaviti čak i ako je u međuvremenu doneta konačna arbitražna odluka. Tom prilikom, sud je objasnio da se sukob koji nastaje zbog toga što donošenje konačne arbitražne odluke pokreće tromesečni rok za pokretanje postupka poništaja može razrešiti analognom primenom člana 1059(3) nemačkog Zakona o parničnom postupku (ZPO), tako da rok za pokretanje postupka poništaja počinje

39 *Ibid.*

40 German Federal Supreme Court (*Bundesgerichtshof*), III ZB 37/12, 19. 9. 2013, http://disarb-db.org/decisions/eTuW0Rt6Si6_GDZ3BGpSVQ, 22. 10. 2025.

41 Patricia Nacimiento *et al.*, *The German Federal Supreme Court (Bundesgerichtshof) Blurs the Lines of the Proceedings to Set Aside Arbitral Awards in Germany – The Implications in other Model Law Jurisdictions*, Kluwer Arbitration Blog, 2016.

42 *Ibid.*

43 V. Pavić (2023), *op. cit.*, 758.

44 German Federal Supreme Court (*Bundesgerichtshof*), I ZB 1/15, 9. 8. 2016, <https://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&sid=8c77e9d365691a9fa27c207b3d4256cd&nr=75735&pos=0&anz=1>, 22. 10. 2025.

prijemom odluke Vrhovnog suda u postupku preispitivanja prethodne odluke o nadležnosti.

Drugo pitanje se tiče efekta postupka sudske kontrole arbitražne odluke o nadležnosti kao prethodnom pitanju na postupak priznanja konačne arbitražne odluke u istom postupku u drugoj državi. Naime, član V(1)(e) Njujorške konvencije propisuje da se priznanje i izvršenje arbitražne odluke može odbiti ako ista „još uvek nije postala obavezujuća za stranke, ili je poništena, odnosno njeno izvršenje je obustavljeno od strane nadležnog organa države u kojoj je, ili prema čijem je pravu, ta odluka doneta.“ Tumačenje ove odredbe nije sporno – dok autori i jedan deo sudske prakse smatraju da bi se ovaj osnov odbijanja priznanja i izvršenja mogao koristiti samo kada je do poništenja odluke zaista i došlo, a ne i onda kada je takav postupak samo pokrenut,⁴⁵ sudovi su u primeni Njujorške konvencije odlučivali i suprotno.⁴⁶ „Shodno tome, ne može se isključiti (iako se čini malo verovatnim) da bi sud koji odlučuje o priznanju mogao tumačiti da pokrenuti postupak poništaja protiv odluke arbitražnog tribunala o nadležnosti predstavlja i „obustavu“ izvršenja arbitražne odluke po suštini spora“.⁴⁷

3. OTVORENA PITANJA U PRIMENI ČLANA 16(3) MODEL ZAKONA

Usled kompromisnog karaktera rešenja iz člana 16(3) Model zakona i nastojanja da se izmire suprotstavljena stanovišta, primena u praksi pokazuje brojne nedoumice i ponekad neujednačena tumačenja. Razlog toga leži u činjenici da je ova odredba, iako formalno precizna u pogledu mehanizma sudske kontrole pozitivne odluke arbitražnog tribunala o svojoj nadležnosti, ostavila nerešenim više pitanja od suštinskog značaja za funkcionisanje arbitražnog postupka i za odnos

45 Nadia Darwazeh, Sophie Grémaud, „New York Convention, Article V(1)(e) [Non-Binding Award]“, *Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards: A Global Commentary on the New York Convention (Second Edition)* (eds. Herbert Kronke, Patricia Nacimiento, Dirk Otto, Nicola Christine Port), Kluwer Law International. Alphen aan den Rijn 2024, 362.

46 *Creighton Limited v. Government of the State of Qatar*, US District Court, District of Columbia, 22. 3. 1995, 94–1035 RMU, dostupno u *Yearbook Commercial Arbitration*, vol. XXI (ICCA, 1996), ed. Albert Jan Van Den Berg, 751–758.

47 V. Pavić (2023), *op. cit.*, 759.

između arbitraže i sudova. Različiti pravni sistemi nude različita rešenja, što stvara pravnu nesigurnost i nedoslednost u primeni.

Jedno od ključnih pitanja koje je ostalo nerešeno odnosi se na pravnu prazninu u pogledu *sudske kontrole negativnih odluka o nadležnosti*, odnosno situacija u kojima arbitražni tribunal utvrdi da nije nadležan. Dok član 16(3) izričito predviđa mogućnost da se samo pozitivna odluka arbitražnog tribunala o nadležnosti može odmah pobijati pred sudom, on ne sadrži odredbu koja bi omogućila kontrolu u slučaju kada tribunal odluči suprotno, čime strankama ostaje nejasan pravni put za zaštitu svojih interesa. Ovakav normativni vakuum dovodi u pitanja procesne jednakosti strana i stvara nedoumicu da li se na takav slučaj mogu analogno primeniti druga procesna pravila.

Drugo sporno pitanje tiče se *prekluzije prava na prigovor nadležnosti* ukoliko stranka ne iskoristi mogućnost pokretanja postupka sudske kontrole u roku predviđenom članom 16(3). Postavlja se pitanje da li se propuštanjem tog roka stranka trajno lišava prava da kasnije osporava nadležnost arbitražnog tribunala, bilo u postupku poništaja arbitražne odluke, bilo u postupku njenog priznanja i izvršenja. Različita tumačenja ove posledice imaju značajan uticaj na efikasnost i konačnost arbitražnog postupka.

Pored toga, važnu teorijsku i praktičnu dilemu predstavlja i *priroda sudske odluke* koja se donosi u postupku po članu 16(3). Ne postoji jedinstven stav o tome da li se takvom odlukom poništava arbitražna odluka o nadležnosti, ili sud donosi i odluku kojom utvrđuje da arbitražni sud ima ili nema nadležnost za rešavanje spora.

Najzad, centralno pitanje koje stoji u osnovi svih navedenih nedoumica jeste *standard sudske kontrole nad odlukama arbitražnog tribunala o nadležnosti*. U teoriji i praksi postoji podela između pristupa koji predviđaju potpunu, *de novo* kontrolu suda, i onih koji polaze od načela *deference*, odnosno ograničenog ispitivanja uvažavajući samostalnost arbitražnog tribunala. Takođe je upitno koji su osnovi zbog kojih se nadležnost može osporavati u postupku kontrole po članu 16(3) Model zakona. Različiti standardi kontrole odražavaju različite filozofije odnosa između arbitražne i sudske vlasti i utiču na stepen autonomije arbitraže u okviru nacionalnih pravnih sistema.

Sva ova pitanja imaju presudan značaj za pravilnu i doslednu primenu člana 16(3) Model zakona. Njihovo rešavanje ne samo da utiče na pravnu sigurnost i predvidivost arbitražnog postupka, već i na

uravnoteženost između sudske kontrole i arbitražne samostalnosti. U narednim odeljcima biće analizirana ova sporna pitanja, sa posebnim osvrtom na različita zakonska rešenja i sudsku praksu država koje su usvojile Model zakon.

3.1. Sudska kontrola negativnih odluka o nadležnosti

Jedno od najspornijih pitanja u primeni člana 16(3) Model zakona odnosi se na (ne)postojanje mehanizma sudske kontrole negativnih odluka o nadležnosti, odnosno odluka arbitražnog tribunala kojima on utvrđuje da nije nadležan. Dok je za pozitivne odluke o nadležnosti jasno propisano da strana može u roku od 30 dana zahtevati da o tom pitanju odluči sud, u slučaju negativne odluke ta mogućnost nije izričito predviđena. Ovakvo zakonsko rešenje stvara pravnu prazninu i potencijalno dovodi do situacije u kojoj stranka koja insistira na arbitraži ostaje bez pravnog leka, jer arbitražni postupak prestaje, a sud nije ovlašćen da preispita odluku o nenadležnosti.

Komisija UNCITRAL-a je prepoznala da član 16(3) ne pokriva situaciju u kojoj arbitražni tribunal odlučuje da nema nadležnost. Komisija je istakla da „shodno tome, u takvom slučaju, član 16(3), tumačen zajedno sa članom 5, ne isključuje mogućnost obraćanja sudu radi dobijanja odluke o tome da li postoji punovažan arbitražni sporazum. Istovremeno je prepoznato da je odluka arbitražnog tribunala kojom se utvrđuje njegova nenadležnost konačna u okviru tog postupka, jer bi bilo neprikladno primoravati arbitre koji su doneli takvu odluku da nastave sa postupkom“ (naglasak autora).⁴⁸

Ovo pitanje ima izuzetan praktični značaj, budući da se njime postavlja temeljno pitanje balansa između autonomije arbitražnog tribunala i prava stranaka na pristup pravdi. U odsustvu jasne norme, različite države koje su usvojile Model zakon pribegavaju različitim rešenjima – od toga da sudovi dopuštaju kontrolu po analogiji, do potpunog odbijanja nadležnosti. Upravo ta raznolikost u pristupima pokazuje koliko je pitanje osetljivo i složeno, ali i koliko su značajni stavovi pojedinih sudova u oblikovanju prakse. Pri tome, stav jurisdikcija Model zakona se razlikuje zavisno od toga kakav stav zakonodavstva zauzimaju po pitanju forme negativnih odluka o nadležnosti – kao

48 Izveštaj Komisije UNCITRAL-a, A/40/17 (21. 8. 1985), ¶ 163.

što smo pisali u odeljku 2.2, neke jurisdikcije su definisale arbitražnu odluku na način koji isključuje odluke o nadležnosti iz te definicije.⁴⁹

U tom kontekstu, posebno je ilustrativno rešenje koje je zauzeo Vrhovni sud Nemačke u svojoj odluci iz 2002. godine – jednoj od prvih koje su se u sistemu zasnovanom na Model zakonu suočile sa problemom sudske kontrole negativnih odluka o nadležnosti.⁵⁰

Nemački Vrhovni sud je razmatrao arbitražnu odluku o nadležnosti naslovljenu „delimični proceduralni arbitražni zaključak – međuodluka“ (nem. *Teil-Prozess-Schiedsspruch – Zwischenentscheid*). Sud je pre svega odlučio da je, bez obzira na to kako je naslovljena, predmetna odluka konačna arbitražna odluka iz razloga što sadrži konačnu odluku o nadležnosti donetu na osnovu *Kompetenz-Kompetenz* ovlašćenja tribunala.⁵¹ Sud je sledstveno tome zaključio da je postupak poništaja po članu 1059 nemačkog Zakona o parničnom postupku (ekvivalentu člana 34 Model zakona) adekvatno pravno sredstvo za pobijanje takve odluke.

Međutim, sud je zaključio da pogrešna negativna odluka tribunala o sopstvenoj nadležnosti ne potpada ni pod jedan od razloga za poništaj navedenih u članu 1059(2) nemačkog Zakona o parničnom postupku (odnosno člana 34(2) Model zakona). Rezon suda bio je zasnovan na dve činjenice: prvo, da nemački zakonodavac ne predviđa poseban razlog za pogrešno odbijanje nadležnosti, iako to čini kod pogrešnih odluka koje potvrđuju da tribunal ima nadležnost; i drugo, da netačna odluka kojom se odbija nadležnost samo vraća stranke njihovom „zakonitom sudiji“, pa nema rizika od uskraćivanja pravde.⁵²

Ipak, komentatori odluke smatraju da rezonovanje suda nije ubedljivo.⁵³ Namera nemačkog zakonodavca bila je prosto da zadrži tekst Model zakona – izostavljanje posebnog osnova za poništaj negativnih odluka o jurisdikciji nije učinjeno sa namerom da obeshrabri sudove da preispituju i te odluke.⁵⁴ Legislativna istorija Model zakona

49 Vid. fn. 37.

50 S. Kröll, *op. cit.*, 61–62; German Federal Supreme Court (*Bundesgerichtshof*), Decision, III ZB 44/01, 6. 6. 2002, CLOUT Case 560, <http://disarb-db.org/decisions/Qy5lmHpsTVy4VOjFdmPk3A>, 22. 10. 2025.

51 S. Kröll, *op. cit.*, 63–64.

52 S. Kröll, *op. cit.*, 65–66; G. Born, *op. cit.*, §7.03[A][4][c]

53 S. Kröll, *op. cit.*, 66.

54 *Ibid.*

takođe pokazuje da iako su tvorci Model zakona odlučili da ne predvide poseban žalbeni postupak protiv odluka kojima se odbija nadležnost, iz pripremnih materijala proizilazi da nisu smatrali da arbitri treba da imaju poslednju reč po tom pitanju.⁵⁵ Što se tiče drugog argumenta nemačkog suda, ističe se da je on posebno neadekvatan u međunarodnim sporovima, gde sudovi ne mogu predstavljati neutralan forum na način na koji arbitraža to čini.⁵⁶

Pravni sistem Singapura je u svom zakonodavstvu definisao šta može predstavljati arbitražnu odluku. Član 2 Singapurskog zakona o međunarodnoj arbitraži⁵⁷ sadrži definicije pojmova i propisuje: „arbitražna odluka [*award*] označava odluku arbitražnog tribunala o suštini spora i obuhvata svaku privremenu, međuodluku ili delimičnu presudu, ali isključuje svako rešenje ili nalog donet u skladu sa članom 12“.⁵⁸ Apelacioni sud Singapura je u predmetu *PT Asuransi Jasa Indonesia (Persero) v Dexia Bank SA* razmatrao da li se negativna odluka o nadležnosti ima smatrati arbitražnom odlukom u smislu člana 34 Model zakona. Stranke su vodile dva arbitražna postupka – prvi se završio meritornom arbitražnom odlukom u korist Dexia Bank SA, dok je u drugom arbitražni tribunal, kao prethodno pitanje, razmatrao svoju nadležnost i u svojoj odluci o nadležnosti („*Jurisdiction Award*“) zaključio da nema nadležnost, te odbacio tužbene zahteve PT Asuransi Jasa Indonesia. Tužilac je potom podneo zahtev za poništaj odluke o nadležnosti, ali ga je Visoki sud Singapura odbio. Sud je tretirao tu odluku kao arbitražnu odluku u smislu člana 34 Model zakona.⁵⁹

55 *Ibid.*

56 S. Kröll, *op. cit.*, 66–67; Johan Paulo Fohlin, „A Case for a Right of Appeal from Negative Jurisdictional Rulings in International Arbitrations governed by the UNCITRAL Model Law“, *Asian Dispute Review* (eds. Romesh Weeramantry and John Choong), Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn 2008, 116.

57 Dostupno na: <https://www.kluwerarbitration.com/document/KLI-KA-ICCA-HB-123-006-n#a0003>, 20. 10. 2025.

58 Član 12 uređuje moć arbitražnog tribunala da donosi različite vrste procesnih zaključaka kojima se upravlja arbitražnim postupkom.

59 Sud je u prvostepenoj odluci naveo: „*Ako tribunal odluči da je nadležan, ta se odluka može osporavati pred sudom prema članu 16(3) Model zakona. Ako, međutim, tribunal odluči da nije nadležan jer je pitanje već konačno rešeno u prethodnoj arbitraži između istih strana, nezadovoljna stranka može pokušati da tu odluku poništi na nekom od osnova iz člana 34 Model zakona (osim razloga javnog poretka) ili člana 24 Zakona.*“ *PT Asuransi Jasa Indonesia (Persero) v*

Međutim, u žalbenom postupku, Apelacioni sud Singapura je zauzeo drugačiji stav i zaključio da član 16(3) u vezi sa članom 5 Model zakona isključuje bilo kakav sudski postupak povodom negativne odluke o nadležnosti. Sud je naglasio da su zakonodavac Singapura i tvorci Model zakona svesno dozvolili sudsku kontrolu kada arbitražni tribunal potvrdi svoju nadležnost, ali ne i kada utvrdi da nije nadležan, jer u tom slučaju nije primereno primoravati arbitre da nastave postupak. Sud je dalje naveo da odluka o nenadležnosti ne rešava ništa od suštinskih spornih pitanja između strana – arbitražni postupak, u suštini, „još nije ni započeo“. Takva odluka, prema tome, nije arbitražna odluka u smislu člana 34 Model zakona i ne može biti predmet zahteva za poništaj.

Pitanje sudske kontrole negativnih odluka o nadležnosti se postavilo i pred Ustavnim sudom Hrvatske 2004. godine.⁶⁰ U arbitražnom sporu između hrvatske kompanije kao tužioca i italijanske kompanije kao tuženog, arbitražni tribunal Stalnog arbitražnog suda pri Hrvatskoj privrednoj komori, na zahtev tuženog, doneo je proceduralnu odluku da nije nadležan u smislu člana 16(3) Model zakona. Pre odluke tribunala, tužilac je pokrenuo postupak pred Privrednim sudom u Zagrebu, ali se tuženi pozivao na nedostatak nadležnosti zbog postojanja arbitražnu klauzule. Sud je, imajući u vidu taj prigovor, utvrdio da nije nadležan. Arbitražna klauzula predviđala je da spor između stranaka rešava tribunal u Zagrebu sastavljen od tri arbitra, imenovanih po pravilima Međunarodne trgovinske komore. Tribunal je utvrdio da klauzula ne upućuje ni direktno ni indirektno na Stalni arbitražni sud pri Hrvatskoj privrednoj komori i da se njegova pravila ne primenjuju. Navođenje Pravila Međunarodne trgovinske komore ukazivalo je na nameru stranaka da buduće sporove rešava institucionalna arbitraža te organizacije. Takođe je konstatovano da izjave stranaka pred privrednim sudom nisu relevantne, jer nisu dokazale nameru tuženog da izmeni originalnu arbitražnu klauzulu. Tužilac je podneo ustavnu žalbu, navodeći da je njegovo pravo na nezavisni i nepristrasni sud povređeno jer ga odluka tribunala onemogućava da pristupi bilo kom sudu

Dexia Bank SA, High Court Singapore, [2005] SGHC 197, 20. 10. 2005, https://www.elitigation.sg/gd/s/2005_SGHC_197, 24. 10. 2025.

60 Croatia Constitutional Court, U-III-669-2003, 27. 10. 2004, CLOUT Case 656, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2004_11_157_2746.html, 24. 10. 2025.

ili tribunalu u Hrvatskoj. Takođe se žalio na nedovoljno obrazloženje odluke. Većina sudija je uvažila žalbu i poništila proceduralnu odluku arbitražnog tribunala. Sud je naglasio značaj obrazloženja u odlukama kojima se odbija pristup sudu ili tribunalu, naročito ako nije dostupno drugo pravno sredstvo. Pošto je odluka tribunala odbila nadležnost, nijedan drugi sud ili tribunal u Hrvatskoj nije imao nadležnost, a tužilac nije imao ni druga sredstva pravne zaštite. U takvoj situaciji, odluka tribunala morala je sadržati sve razloge za odbijanje nadležnosti kako bi strane mogle utvrditi koji organ je nadležan. Pri donošenju odluke, tribunal je takođe morao uzeti u obzir nameru stranaka i trgovinske običaje, te je argument tuženog pred privrednim sudom da je nadležan „Arbitražni sud u Zagrebu“ morao biti uzet kao izraz njegove volje. Međutim, iako je krajnji rezultat postupka pred Ustavnim sudom Hrvatske bio poništenje negativne odluke o nadležnosti, sve postupajuće sudije su se složile da strankama arbitražnim zakonom Hrvatske (koji je recepcija Model zakona) nisu ostavljena pravna sredstva protiv ovakve odluke.⁶¹

Sa druge strane, pravni sistemi Rusije⁶² i Belgije⁶³ (koje su Model zakon jurisdikcije), kao i Švajcarske,⁶⁴ Francuske,⁶⁶ Engleske,⁶⁷ Švedske⁶⁸ i Italije⁶⁹ smatraju da se stranke mogu obratiti sudu radi preispitivanja

- 61 Vid. izdvojena mišljenja trojice postupajućih sudija (dostupno na https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2004_11_157_2746.html, 20. 10. 2025; https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2004_11_161_2835.html, 20. 10. 2025); L. Boo, *op. cit.*, 139.
- 62 Moscow City Court, 13. 12. 1994, CLOUT Case No. 147. Sud je prihvatio nalaz arbitražnog tribunala da ne postoji arbitražni sporazum među strankama i potvrdio negativnu odluku o nadležnosti.
- 63 Belgijski zakon o parničnom postupku, član 1690(4): „Odluka arbitražnog suda o njegovoj nadležnosti može se osporiti samo zajedno sa odlukom o suštini i u toku istog postupka. Na zahtev jedne od stranaka, Prvostepeni sud može takođe odlučiti o suštini odluke arbitražnog suda o nedostatku nadležnosti“, <https://www.kluwerarbitration.com/document/kli-ka-icca-hb-104-003-n#a0067>, 20. 10. 2025.
- 64 Švajcarski zakon o međunarodnom privatnom pravu, član 190(2): „Tužba za poništaj odluke može se pokrenuti samo ... (b) kada se arbitražni sud pogrešno izjasnio da ima ili nema nadležnost“ (naglasak autora)(<https://www.kluwerarbitration.com/document/KLI-KA-ICCA-HB-117-009-n>, 20. 10. 2025). Stranka koja smatra da je arbitražni tribunal pogrešno odlučio da nema nadležnost može se, stoga, obratiti Vrhovnom federalnom sudu Švajcarske da odluči o tom pitanju (Manuel Arroyo, „Chapter 2, Part II: Commentary on Chapter 12 PILS, Article 190 [Finality, challenge: principle]“, *Arbitration in Switzerland*:

odluke kojom arbitražni sud odlučuje da ne poseduje nadležnost za rešavanje njihovog spora.

Jurisprudencija je jednoglasna po pitanju toga da je članom 16(3) Model zakona propušteno da se uredi sudska kontrola negativnih odluka o nadležnosti – nesporno je u pitanju pravna praznina.⁶⁹ Komentatori se razilaze po odgovorima na pitanje kako se ovakva pravna praznina može (i da li bi je trebalo) popuniti u sistemu Model zakona. Pri tome se oni mogu podeliti na one koji arbitražne odluke o nenadležnosti smatraju arbitražnim odlukama u smislu člana 34 Model

-
- The Practitioner's Guide (Second Edition)* (ed. Manuel Arroyo), Kluwer Law International. Alphen aan den Rijn 2018, 277).
- 65 *Société Nationale des Chemins de Fer Tunisiens v. J.M. Voith AG*, Court of Appeal, Paris, 26. 10. 1995.
- 66 Engleski zakon o arbitraži, §67(1)(a): „sudska moć da poništi odluku u pogledu stvarne nadležnosti“.
- 67 Odeljak 27 arbitražnog zakona Švedske glasi: „Pitanja koja su upućena arbitrima moraju biti rešena arbitražnom odlukom. Ako arbitri okončaju postupak bez odlučivanja o tim pitanjima, to se takođe čini arbitražnom odlukom...“ (<https://www.kluwerarbitration.com/document/KLI-KA-ICCA-HB-107-011-n#a0048>, 21. 10. 2025). Takva arbitražna odluka se zatim može poništavati po odeljku 35 istog zakona.
- 68 Član 829 italijanskog zakona o parničnom postupku: „tužba za poništaj može se podneti u sledećim slučajevima: 10) ako arbitražna presuda okončava postupak bez odlučivanja o meritumu spora, a arbitri su bili dužni da odluče o meritumu“ (<https://www.kluwerarbitration.com/document/KLI-KA-ICCA-HB-132-001-n#a0059>, 20. 10. 2025). „Prema članu 829(1) tačka 10, arbitražna odluka može biti poništena ako postupak okonča bez odlučivanja o meritumu spora, u slučajevima kada je o meritumu ipak trebalo odlučiti. Ovaj osnov odnosi se na situacije suprotne onima iz člana 829(1) tač. 1 i 4, gde je arbitražni tribunal pogrešno smatrao da može doneti odluku o meritumu. Dakle, ovo je pravni lek koji se primenjuje kada je pogrešno utvrđeno da arbitražni tribunal nema nadležnost, ili kada je pogrešno zaključeno da postoje procesne prepreke koje sprečavaju odlučivanje o predmetu“ (Massimo Benedettelli, *International Arbitration in Italy*, Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn 2020, 411).
- 69 Antonias Dimolitsa, „Separability and Kompetenz-Kompetenz“, *ICCA Congress Series No. 9 (Paris 1998): Improving the Efficiency of Arbitration Agreements and Awards: 40 Years of Application of the New York Convention* (ed. Albert Jan van den Berg). Kluwer Law International. Alphen aan den Rijn 1999, 232; S. Kröll, *op. cit.*, 61; L. Boo, *op. cit.*, 128; J. P. Fohlin, *op. cit.*, 114; Frédéric Bachand, „Kompetenz-Kompetenz, Canadian Style“, *Arbitration International* (ed. William W. Park), Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn 2009, 438; S. Greenberg, *op. cit.*, 69; G. Born, *op. cit.*, §7.03[A][4][c]; V. Pavić (2023), *op. cit.*, 752.

zakona i autore koji smatraju da ovakve odluke ne mogu biti smatrane arbitražnim odlukama.

Brekoulakis, Ribeiro i Šor smatraju da propust da se članom 16(3) uredi sudska kontrola negativnih odluka o nadležnosti ne bi trebalo smatrati „ozbiljnom manom“ Model zakona iz razloga što će ta kontrola svakako biti dostupna u fazi kontrole konačne arbitražne odluke.⁷⁰ Tako Born smatra da se, iako tekst Model zakona⁷¹ ne govori eksplicitno o sudskoj kontroli odluka o nenadležnosti, razlog za poništaj arbitražne odluke iz člana 34(2)(a)(iv) Model zakona može primeniti kako bi omogućio strankama pravni lek protiv ovakvih odluka.⁷² Sa druge strane, Krol je mišljenja da bi se u tužbi za poništaj arbitražne odluke o nenadležnosti ista mogla poništiti po članu 34(2)(a)(iii) Model zakona.⁷³ Član 34(2)(a)(iii) se bavi situacijom u kojoj arbitražni tribunal odluči i o zahtevima koje stranke nisu iznele u arbitražnom postupku. Međutim, ovde se radi o kršenju obima arbitražnog sporazuma, a do iste povrede dolazi i kada tribunal ne odluči o svim zahtevima stranaka (ili niti o jednom).⁷⁴

Grinberg stoji na stanovištu da odluke kojima se postupak okončava zbog nepostojanja nadležnosti arbitražnog tribunala ne treba smatrati arbitražnim odlukama.⁷⁵ Iz tog stava sledi da ovakve odluke ne mogu imati res judicata efekat – pa strankama ništa ne stoji na putu da pokrenu novi arbitražni postupak i pokušaju da ishode odluku o nadležnosti drugačijeg rezultata.⁷⁶ Makar teoretski, ističu Grinberg i Sekomb, deluje moguće da stranke nastave sa formiranjem arbitražnih tribunala dok neki ne donese odluku da ima nadležnost da reša-

70 Stavros Brekoulakis, John Ribeiro, Laurence Shore. „UNCITRAL Model Law, Chapter IV, Article 16 [Competence of arbitral tribunal to rule on its jurisdiction]“, *Concise International Arbitration* (ed. Loukas Mistelis), Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn 2015, 869.

71 Član 34(2)(a)(iv) glasi: „sastav arbitražnog veća ili arbitražni postupak nije bio u skladu sa sporazumom stranaka, osim ako taj sporazum nije u suprotnosti sa bilo kojom odredbom ovog zakona od koje stranke ne mogu da se odstupe, ili, ako takvog sporazuma nije bilo, nije bio u skladu sa ovim zakonom.“

72 G. Born, *op. cit.*, §7.03[A][4][c].

73 S. Kröll, *op. cit.*, 69.

74 *Ibid.*

75 S. Greenberg, *op. cit.*, 69.

76 *Ibid.*, 71–72.

va njihov spor.⁷⁷ Kao druga mogućnost, strankama je na raspolaganju nadležni državni sud⁷⁸ – međutim, već smo istakli da ovakav ishod, a posebno u međunarodnim sporovima, može predstavljati slabu utehu za stranku koja je očekivala da svoje sporove rešava putem arbitraže.

Iako bi postojanje pravnog leka protiv arbitražnih odluka o nenadležnosti bi nesumnjivo bilo korisno za pravnu sigurnost i efikasnost arbitraže kao načina rešavanja sporova,⁷⁹ praksa i jurisprudencija do sada nisu dali jasno i uniformno rešenja ovog problema. Izgleda da dostupnost puta za osporavanje ovakvih odluka svakako zavisi pre svega od stava jurisdikcije o formi koju imaju poneti arbitražne odluke o nenadležnosti. U jurisdikcijama koje smatraju da nisu u pitanju arbitražne odluke, deluje da bi stranke zaista mogle da započnu novu arbitražu – praktičan problem je ipak činjenica da je malo verovatno da će novi arbitražni sud doneti drugačiju odluku o nadležnosti od prvobitnog.⁸⁰

U suprotnom slučaju, ako pravni sistem razume odluke o nenadležnosti kao arbitražne odluke, stranke mogu pokušati da ih ospore u postupku poništaja. Zanimljivo je pitanje šta bi se desilo ako u tome i uspeju i sud poništi odluku. U predmetu *Société Nationale des Chemins de Fer Tunisiens v. J.M. Voith AG*, Apelacioni sud u Parizu je poništio odluku arbitražnog tribunala kojom se utvrđuje da on nema nadležnost. Stranke su započele novu arbitražu pri Međunarodnoj trgovinskoj komori, imenujući iste arbitre, ali i novog predsednika veća.⁸¹ Međutim, moguć je i drugačiji ishod – u ad hoc arbitraži u Švajcarskoj, stranke su se, nakon što se Federalni vrhovni sud Švajcarske izjasnio da tribunal ipak ima nadležnost, obratile istom tribunalu koji je inicijalno doneo odluku da nema nadležnost.⁸² Iz navedenog deluje da će dalji put stranke nakon potencijalnog poništenja arbitražne odluke o nenadležnosti zavisiti od konkretnih okolnosti slučaja.

77 Simon Greenberg, Matthew Secomb, „Terms of Reference and Negative Jurisdictional Decisions: A Lesson from Australia“, *Arbitration International* (ed. William W. Park), Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn 2002, 134.

78 L. Boo, *op. cit.*, 141; S. Greenberg, *op. cit.*, 71.

79 V. Pavić (2023), *op. cit.*, 754.

80 S. Greenberg, *op. cit.*, 71.

81 A. Dimolitsa, *op. cit.*, 233.

82 *Ibid.*

3.2. Prekluzija prava na prigovor nenadležnosti

Pitanje prekluzije prava stranke da se poziva na nenadležnost arbitražnog suda u slučaju da nije iskorišćen mehanizam iz člana 16(3) Model zakona predstavlja jedno od najspornijih i najznačajnijih pitanja u njegovoj primeni. Naime, radi se o situaciji u kojoj stranka, nakon što arbitražni sud donese preliminarnu odluku kojom potvrđuje svoju nadležnost, ne iskoristi rok od 30 dana predviđen članom 16(3) da zatraži sudsku kontrolu te odluke.⁸³ Postavlja se pitanje da li time gubi pravo da se kasnije, u postupku poništaja arbitražne odluke ili u postupku priznanja i izvršenja, poziva na nenadležnost arbitražnog tribunala.

Ovo pitanje je posebno važno jer se u okviru Model zakon jurisdikcija javljaju kontradiktorni sudski ishodi, što narušava predvidivost i jasnoću sistema koji je prvenstveno osmišljen tako da bude razumljiv i stranim strankama, punomoćnicima i arbitrima.⁸⁴

Suprotno tome, novija praksa Apelacionog suda u Singapuru načinila je značajan otklon od dotadašnjeg shvatanja, usvajajući stav da član 16(3) nije isključiv pravni lek u slučaju kada arbitražni tribunal donese preliminarnu odluku kojom potvrđuje svoju nadležnost. Singapurski sud je svoje stanovište zasnovao na konceptu „izbora pravnih lekova“ (eng. „concurrent remedies“), prema kome stranke imaju mogućnost da biraju između „aktivnog“ i „pasivnog“ sredstva zaštite. Aktivni pravni lek podrazumeva pokretanje postupka za poništaj odluke, na primer po članu 34 Model zakona, dok pasivni pravni lek predstavlja odbranu u postupku priznanja i izvršenja arbitražne odluke.

Apelacioni sud Singapura se ovim pitanjem bavio u slučaju *PT First Media TBK v. Astro Nusantara International BV and others* iz 2013. godine.⁸⁵ Osnovno pitanje pred Apelacionim sudom bilo je da li

83 Sa druge strane, u primeni člana 16 se iskristalisalo da prekluzija svakako postoji u slučaju da stranka ni ne podnese prigovor nenadležnosti u skladu sa članom 16(2) Model zakona (A. Uzelac, *op. cit.*, 155).

84 Gerold Herrmann, „The UNCITRAL Arbitration Law: A Good Model of a Model Law“, *Uniform Law Review, Volume 3, Issue 2–3*, Oxford University Press, Oxford 1998, 487–488.

85 *PT First Media TBK (formerly known as PT Broadband Multimedia TBK) v. Astro Nusantara International BV and others*, Singapore Court of Appeal, [2013] SGCA 57, 31. 10. 2013, CLOUT Case 1662, https://www.elitigation.sg/gd/s/2013_SGCA_57, 24. 10. 2025.

stranka u međunarodnoj arbitraži ima pravo da traži poništaj rešenja o izvršenju arbitražne odluke u Singapuru, pozivajući se na navodni nedostatak nadležnosti, iako ranije nije osporila nadležnost tribunala u skladu sa članom 16(3) Model zakona. Tužilac je tvrdio da pitanje treba tumačiti u skladu sa Model zakonom, koji se zasniva na sistemu „izbora pravnih sredstava“ – aktivnih i pasivnih. Prema tom shvatanju, propust da se iskoristi aktivno sredstvo iz člana 16(3) (zahtev za sudsku kontrolu u roku od 30 dana) ne znači gubitak prava da se kasnije koristi pasivno sredstvo, odnosno da se ospori izvršenje arbitražne odluke po osnovu nadležnosti iz člana 36(1) Model zakona. Nasuprot tome, tuženi su tvrdili da se sva privremena rešenja o nadležnosti moraju osporiti isključivo u roku iz člana 16(3) i da je to jedini predviđeni mehanizam za takve prigovore. Apelacioni sud je prihvatio argumente tužioca i zaključio da član 16(3) Model zakona nije isključiv pravni lek za osporavanje odluka o nadležnosti kao o prethodnom pitanju. Stoga, iako stranka nije iskoristila aktivno sredstvo u roku, zadržava pravo da se kasnije pasivno brani protiv izvršenja arbitražne odluke po osnovu nenadležnosti. Singapurski sud je zaključio da bi neiskorišćavanje sudske kontrole iz stava 16(3) sprečilo stranku da se poziva na nedostatak nadležnosti u postupku poništaja.⁸⁶

Nešto drugačija je bila situacija pred Apelacionim sudom Singapura u slučaju *Rakna Arakshaka Lanka Ltd v. Avant Garde Maritime Services (Pte) Ltd* iz 2019. godine.⁸⁷ Nakon pokretanja arbitražnog postupka od strane tuženog, strane su zaključile memorandum o razumevanju („MOR“) kojim su se saglasile da obustave arbitražu. Tužilac se obratio Singapurskom arbitražnom centru sa zahtevom da tribunal obustavi postupak na osnovu MoR-a, ali je tuženi potom dostavio pismo u kojem je naveo da nije u mogućnosti da povuče arbitražu. Tužilac nije odgovorio. Nakon toga, tribunal je doneo privremenu odluku („Odluka“) da se arbitraža nastavi. Tužilac nije preduzeo nikakve radnje, osim što je uputio upit o toku postupka, niti je iskoristio mogućnost žalbe predviđenu članom 16(3) Model zakona. Tribunal je zatim doneo konačnu arbitražnu odluku. Tužilac je potom zatražio

86 Albert Monichino, „Lessons for Enforcement Across Jurisdictions: Reflections on *Astro v Lippo*“, *Asian Dispute Review* (eds. Romesh Weeramantry and John Choong), Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn 2019, 9.

87 *Rakna Arakshaka Lanka Ltd v. Avant Garde Maritime Services (Pte) Ltd*, Singapore Court of Appeal, [2019] SGCA 33, 9. 5. 2019, CLOUT Case 1851, https://www.elitigation.sg/gdviewer/SUPCT/gd/2019_SGCA_33, 24. 10. 2025.

od Visokog suda Singapura poništaj arbitražne odluke, a nakon što je taj zahtev odbijen, izjavio je žalbu Apelacionom sudu. Pozivajući se na član 34(2)(a)(iii) Model zakona, tužilac je tvrdio da nije izgubio pravo da traži poništaj odluke. Apelacioni sud je naglasio da pitanje prekluzivnog dejstva člana 16(3) Model zakona nije ujednačeno u praksi država koje primenjuju Model zakon i da je ostavljeno nacionalnim sudovima da ga tumače u skladu sa svojim pravnim sistemom. Sud je istakao da tužena stranka nije obavezna da učestvuje u arbitraži koja je protiv nje pokrenuta i da, u odsustvu jasne dužnosti da učestvuje, nije opravdano da se neučestvujućem tuženom uskrati mogućnost da kasnije osporava nadležnost, čak i ako je postupak okončan. Na osnovu toga, Apelacioni sud je zaključio da se član 16(3) Model zakona ne sme tumačiti tako da uskraćuje pravo tuženom koji se, iz opravdanih razloga, nije upustio u arbitražu, da kasnije ističe prigovor nenadležnosti kao osnov za poništaj arbitražne odluke.

Nemački i kanadski sudovi dosledno tumače da je sistem iz člana 16(3) iscrpan mehanizam („*one-stop shop*“) – jedini trenutak u kojem stranka može pokrenuti sudsku kontrolu preliminarne odluke o nadležnosti jeste u roku od 30 dana od donošenja takve odluke. Ukoliko taj rok propusti, stranka gubi mogućnost da u kasnijim fazama postupka (po osnovu poništaja ili priznanja i izvršenja arbitražne odluke) iznosi prigovor nenadležnosti.

Stav nemačke prakse ima potporu u odluci Vrhovnog suda Nemačke iz 2003. godine.⁸⁸ Sud je odbacio žalbu izjavljenu protiv rešenja Višeg regionalnog suda u Oldenburgu⁸⁹ kao nedopuštenu. Navedenim rešenjem Viši regionalni sud je proglasio izvršivom arbitražnu odluku, zaključivši da je tuženi izgubio pravo da u postupku izvršenja ističe prigovor ništavosti arbitražnog sporazuma, jer nije pokrenuo postupak u skladu sa članom 1040 stav 3, druga rečenica nemačkog Zakona o parničnom postupku (ZPO), protiv odluke arbitražnog tribunala o prethodnom pitanju kojom je potvrđena njegova nadležnost. Nemački Vrhovni sud je zaključio da je cilj odredbe člana 1040 ZPO da se pitanja nadležnosti reše u ranoj fazi postupka, kako bi se arbitražna sproveda na sigurnoj pravnoj osnovi. Taj cilj bi bio doveden

88 German Federal Supreme Court (*Bundesgerichtshof*), III ZB 83/02, 27. 3. 2003, http://disarb-db.org/decisions/eIu83DmUQ6-Ui_fnBLRiSg, 14. 10. 2025.

89 Higher Regional Court of Oldenburg, SchH 09/02, 15. 11. 2002, <http://disarb-db.org/decisions/KRkKBFiTQ3WVKBNjNcipQ>, 24. 10. 2025.

u pitanje kada bi stranka u arbitraži mogla da se protivi izvršenju arbitražne odluke pozivajući se na ništavost arbitražnog sporazuma, nakon što je bez opravdanog razloga propustila da ospori prethodnu odluku kojom je potvrđena nadležnost arbitražnog tribunala.⁹⁰

U slučaju *CE International Resources Holdings LLC v. Yeah Soon Sit* odlučenom od strane Vrhovnog suda Britanske Kolumbije,⁹¹ sudovi Kanade su zauzeli istu poziciju. Sud je konstatovao da iako tuženi nije potpisao ugovore u svoje lično ime, arbitražni tribunal ga je pridružio postupku nakon što je utvrdio da je sporna kompanija u suštini njegov *alter ego*. Sud je dalje ocenio da je zaključak do kog je došao arbitražni tribunal u skladu sa merodavnim pravom, kao i sa članom 15(1) Pravilnika o rešavanju sporova Američkog arbitražnog udruženja, koji predviđa da arbitar ima ovlašćenje da odlučuje o svojoj nadležnosti. Sud je dodao da je tuženi trebalo da ospori odluku tribunala pred nadležnim sudom na mestu arbitraže.

Viši sud Hong Konga je, takođe, u predmetu *China Nanhai Oil Joint Service Corporation Shenzhen Branch v. Gee Tai Holdings Co. Ltd*,⁹² primetio da „...prema članu 16(3), ako arbitražni tribunal odluči da je nadležan, svaka stranka može u roku od 30 dana zatražiti od suda da odluči o tom pitanju. Iz toga, čini se, proizilazi da, ukoliko se stranka ne obrati sudu u ostavljenom roku, kasnije se ne može ponovo pokretati to pitanje u fazi priznanja ili izvršenja arbitražne odluke.“

Načelni stav doktrine jeste da istekom roka od 30 dana za preispitivanje nadležnosti nezadovoljna strana više ne može osporavati nadležnost arbitražnog tribunala.⁹³ Berger dodatno pojašnjava da čak

90 Isti stav je kasnije potvrđen i u odlukama Višeg regionalnog suda u Celeu (Higher Regional Court Celle, 8 Sch 11/02, 4. 9. 2003, <http://disarb-db.org/decisions/RuKXoZAgRc2lhodJUs8kWg>, 24. 10. 2025) i Višeg regionalnog suda u Kelnu (Higher Regional Court Köln, 19 Sch 12/08, 21. 11. 2008, https://nrwe.justiz.nrw.de/olgs/koeln/j2008/19_Sch_12_08beschluss20081121.html, 24. 10. 2025).

91 *CE International Resources Holdings LLC v. Yeah Soon Sit*, Canada: Supreme Court of British Columbia (First instance), 1. 10. 2013, 2013 BCSC 1804, CLOUT Case 1657.

92 *China Nanhai Oil Joint Service Corporation Shenzhen Branch v. Gee Tai Holdings Co Ltd*, Hong Kong High Court, 1992 No. MP 2411, 13. 7. 1994, CLOUT Case 76.

93 Klaus Peter Berger, *International Economic Arbitration*, Deventer: Kluwer, 1993, 365; Jean-Francois Poudret, Sebastien Besson, *Comparative Law of Internati-*

i u slučajevima kada je izričito zadržano pravo da se nadležnost ospori u kasnijim fazama postupka, nakon isteka roka od 30 dana to postaje pitanje načela *venire contra factum proprium* – stranka se ne može pozivati na suprotno vlastitom ponašanju i gubi pravo da naknadno pokreće prigovor nadležnosti.⁹⁴ Imajući u vidu značaj navedenog roka i jasnu nameru tvorca Model zakona da se pitanje nadležnosti reši u ranoj fazi postupka, tumačenje člana 16(3) kao norme prekluzivnog karaktera deluje logično.⁹⁵

U doktrini je, ipak, zastupljeno i drugačije mišljenje. Deo autora smatra da bi adekvatnije tumačenje bilo ono po kojem neiskorišćavanjem pravnog sredstva iz člana 16(3) za stranke ne bi nastupila nemogućnost pozivanja na osnov nenadležnosti u kasnijim postupcima za poništaj i priznanje i izvršenje arbitražne odluke.⁹⁶ Stanivuković smatra da bi nastupanje prekluzije bilo prestrogo i u suprotnosti sa očekivanjima stranaka – stranka koja je odlučila da aktivno učestvuje u arbitražnom postupku obično računa da će nakon po nju negativne odluke arbitražnog tribunala o nadležnosti svakako imati mogućnost da istu osporava u postupku za poništaj ili u postupku priznanja.⁹⁷ Pereira predlaže viđenje po kojem bi nastupanje prekluzije bilo procenjeno u

*onal Arbitration, 2nd Edition, Sweet & Maxwell, London 2007, 404; P. Huber, I. Bach, op. cit., 220; Stefan Kröll, Peter Kraft, „Part II: Commentary on the German Arbitration Law (10th Book of the German Code of Civil Procedure), Chapter VII: Recourse against the Award, § 1059 – Application for Setting Aside“, *Arbitration in Germany: The Model Law in Practice (Second Edition)* (eds. Patricia Nacimiento, Stefan M. Kröll, Karl-Heinz Böckstiegel), Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn 2015, 403; G. Born, *op. cit.*, §7.03[A] [4][d]; Vladimir Pavić, „Kontrola nadležnosti arbitražnih sudova van postupka poništaja arbitražne odluke“, *Poslovni izazovi* (ur. Vuk Radović), Udruženje za stečajno pravo i Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 2025, 20.*

94 K. P. Berger, *op. cit.*, 365.

95 Nata Ghibradze, „Preclusion of Remedies Under Article 16(3) of the UNCITRAL Model Law“, *Pace International Law Review* (ed. John Astarita), 2015, 391.

96 Maja Stanivuković, „Uloga suda u oceni nadležnosti arbitara pre donošenja konačne arbitražne odluke“, *Pravo i privreda broj 48(7–9)*, Udruženje pravnika u privredi Republike Srbije i Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 2011, 50; Maja Stanivuković, *Međunarodna arbitraža sa odabranim priložima*, Službeni glasnik, 2013, 213; Shaun Pereira, „Deferred Challenges to Jurisdiction Under the Model Law“, *Journal of International Arbitration* (ed. Maxi Scherer), Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn 2019, 726.

97 M. Stanivuković (2011), *op. cit.*, 50; M. Stanivuković (2013), *op. cit.*, 213.

svakom pojedinačnom slučaju – i to naslanjajući se na princip oduzimanja (eng. „*waiver*“) kako bi se procenilo da li ponašanje stranke u konkretnom slučaju vodi do zaključka da je ista odustala od osporavanja nadležnosti u kasnijem toku postupka.⁹⁸

Singapurske sudske odluke pokazuju restriktivan pristup tumačenju člana 16(3) Model zakona, ali i izvesno odstupanje od njegove izvorne koncepcije. Naime, sudovi u Singapuru su u više navrata zauzeli stav da propuštanje da se u roku od 30 dana pokrene postupak sudske kontrole ne mora nužno dovesti do prekluzije prava da se pitanje nadležnosti ponovo pokrene u fazi priznanja ili izvršenja arbitražne odluke (ali ne i poništaja). Međutim, ovakav stav zasniva se na pogrešnom oslanjanju na delove *travaux préparatoires* koji se odnose na druge mehanizme kontrole, a ne na član 16(3) Model zakona.⁹⁹

Iz originalnih pripremnih materijala za donošenje Model zakona jasno proizlazi suprotno – uvođenjem mehanizma trenutne sudske kontrole, član 16(3) je zamišljen kao jedinstven (*sui generis*) put za reispitivanje odluke o nadležnost.¹⁰⁰

Pripremnih materijala jasno prave razliku između mehanizma za osporavanje odluke po članu 16(3), koji predstavlja jedini pravni lek, s jedne strane, i „izbora pravnih sredstava“ koji je dostupan između postupka poništaja i postupka izvršenja odluke, s druge strane.¹⁰¹ Iz tih razloga, adekvatnijim se čini stanovište izraženo u odlukama nemačkih i kanadskih sudova, koje ujedno predstavlja i većinsko mišljenje u jurisprudenciji – stranka koja ne iskoristi pravo na sudsku kontrolu po članu 16(3) Model zakona ne bi trebalo da bude u mogućnosti da kasnije osporava nadležnost arbitražnog tribunala. Međutim, ispravnim se čini stav singapurskih sudova prema kojem prekluzija ne nastupa ukoliko

98 S. Pereira, *op. cit.*, 726.

99 N. Ghibradze, *op. cit.*, 384.

100 UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration: note by the Secretariat, U.N. Doc. A/CN.9/309, Yearbook of the United Nations Commission on International Trade Law, 1988, Vol. XIX, 120, ¶ 25; Vladimir Pavić, „Osvrt na praksu Vrhovnog kasacionog suda u arbitražnoj materiji“, *Usklađivanje poslovnog prava Srbije sa pravom EU* (ur. Vuk Radović), Beograd, 2019, 375; Peter Huber, „§1040 Competence of Arbitral Tribunal to Rule on its Jurisdiction“, *Arbitration in Germany, The Model Law in Practice*, (eds. Karl Heinz Böckstiegel, Stefan Kröll and Patricia Nacimiento), Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn 2007, 257.

101 N. Ghibradze, *op. cit.*, 384.

tuženi nije učestvovao u arbitražnom postupku (izražen u predmetu *Rakna Arakshaka Lanka Ltd v. Avant Garde Maritime Services (Pte) Ltd*), budući da ne bi bilo logično očekivati od stranke da učestvuje u arbitražnom postupku isključivo radi očuvanja prava na osporavanje nadležnosti arbitraže.¹⁰²

3.3. Priroda sudskog postupka i rezultirajuće odluke

Član 16 stav 3 Model zakona takođe ne govori o kakvoj vrsti sudskog postupka se radi prilikom „odlučivanja“ suda o pitanju nadležnosti, niti o vrsti odluke koju sud ima doneti po ovom pitanju. Umesto toga, tekst člana 16(3) Model zakona propisuje samo da stranka može zahtevati od suda da „odluči o tom pitanju“. Sledi pitanje o kakvoj se vrsti postupka radi, kao i koji će biti rezultat tog odlučivanja.

Član 16(3) Model zakona govori o „zahtevu“ sudu da „odluči o pitanju nadležnosti“ – što sugerise da se radi o vanparničnom postupku.¹⁰³ Stanivuković, sa druge strane, smatra da se ovde radi o parničnom postupku, a da je adekvatno pravno sredstvo tužba za utvrđenje da arbitražni sud nije nadležan.¹⁰⁴

Odgovor na pitanje prirode sudskog postupka predviđenog članom 16(3) Model zakon pre svega zavisi od odgovora na pitanje forme arbitražne odluke o nadležnosti kao o prethodnom pitanju.¹⁰⁵

Ako se odluka arbitražnog tribunala o nadležnosti kao o prethodnom pitanju smatra arbitražnom odlukom, to vodi ka dva moguća zaključka – ili je u pitanju postupak poništaja arbitražne odluke sa nešto kraćim rokovima i zabranom žalbe na odluku suda ili je u pitanju neki drugi način napadanja ovakve vrste arbitražnih odluka.¹⁰⁶ Ako je reč o postupku poništaja, to bi sa sobom povlačilo i primenu istih standarda poput onih predviđenih za postupak poništaja arbitražne odluke po članu 34 Model zakona.¹⁰⁷ Ako se pak ne radi o tužbi za poništaj sa drugačijim rokovima, moguće je tumačiti član 16(3) Model zakona

102 V. Pavić (2023), *op. cit.*, 757.

103 V. Pavić (2019), *op. cit.*, 374.

104 M. Stanivuković (2013), *op. cit.*, 211.

105 V Pavić (2011), *op. cit.*, 395.

106 *Ibid.*, 396.

107 *Ibid.*

tako da on predviđa tužbu za utvrđenje da arbitražni tribunal nema nadležnost.¹⁰⁸

Sa druge strane, ako se odluka arbitražnog suda po prigovoru nenadležnosti ne smatra arbitražnom odlukom, član 16(3) Model zakona predviđa *sui generis* model sudskog odlučivanja – poput onog koji nalazimo u članu 13(3) Model zakona (Pavić 2011, 396). U prilog ovakvom tumačenju ide i činjenica da pripremni materijali referišu na član 13(3) tokom izrade mehanizma koji se našao u članu 16(3) Model zakona.¹⁰⁹

Kako bi se ova dilema rešila, mišljenja smo da treba imati u vidu cilj norme iz člana 16 stav 3 Model zakona. Jedan od ciljeva je svakako da bi rezultat sudskog preispitivanja arbitražne odluke o nadležnosti trebalo da bude finalna odluka o nadležnosti arbitražnog tribunala – ona bi trebalo da pruži strankama sigurnost da je pitanje nadležnosti konačno rešeno. Ako se to želi postići, neće biti dovoljno da nadležni sud samo poništi odluku arbitražnog tribunala o sopstvenoj nadležnosti (bez obzira na to da li se ona ima smatrati arbitražnom odlukom ili ne). U takvoj situaciji bi odluka bila poništena, ali ne bi postojala sudska odluka koja utvrđuje da konkretni arbitražni tribunal nema nadležnost za rešavanje spora.¹¹⁰ Dalje bi bilo zamislivo da arbitražni tribunal nastavi postupak. U takvoj situaciji bi bilo adekvatno da stranka može u postupku poništaja da se pozove na odluku suda kojom je odlučeno o arbitražnoj nadležnosti. Kako bi to bilo moguće, sudska odluka bi, osim što će poništiti arbitražnu odluku, trebala da sadrži i deklaratorni deo koji utvrđuje da arbitražni tribunal nema nadležnost.¹¹¹ Sa druge strane, ako nedostaje poništenje arbitražne odluke o nadležnosti, a utvrdi se da arbitražni sud nema nadležnost – postojale bi istovremeno dve suprotne odluke o istoj stvari.¹¹²

3.4. *Standard sudske kontrole arbitražnih odluka o nadležnosti kao o prethodnom pitanju*

Nakon razmatranja pitanja o postojanju i obimu prava na sudsku kontrolu odluka o nadležnosti, postavlja se pitanje kako sud treba da

108 M. Stanivuković (2011), *op. cit.*, 48.

109 V Pavić (2011), *op. cit.*, 396.

110 V. Pavić (2025), *op. cit.*, 21.

111 V Pavić (2011), *op. cit.*, 404.

112 *Ibid.*

vrši tu kontrolu. Upravo ovaj aspekt, poznat kao standard sudske kontrole, predstavlja jedno od najsloženijih i najdiskutabilnijih pitanja u primeni člana 16 stav (3) Model zakona. Dodatni problem predstavlja činjenica da pripremni materijali Model zakona ovde nisu od velike koristi. Naime, tokom procesa pisanja Model zakona se nije diskutovalo o standardu sudske kontrole – nije čak bilo ni predloga da se standard odredi Model zakonom.¹¹³

Pitanje standarda sudske kontrole podrazumeva dvostruku dimenziju: s jedne strane, pitanje stepena intenziteta kontrole, odnosno da li sud treba ponovo u celosti da ispituje nadležnost (*de novo* pristup) ili da se u određenoj meri osloni na ocenu arbitražnog tribunala (*deference* pristup); a s druge strane, pitanje sadržaja same kontrole – koje elemente nadležnosti sud treba da ispituje i po kojim kriterijumima. Ove dve dimenzije biće razmotrene u narednim potcelinama.

3.4.1. Standard sudske kontrole: *de novo* nasuprot *deference* pristupu

Jedno od ključnih pitanja koja se javljaju u primeni člana 16(3) Model zakona odnosi se na prirodu i obim sudske kontrole nad odlukom arbitražnog suda o svojoj nadležnosti. Drugim rečima, kada sud razmatra prigovor na odluku arbitražnog suda kojom je utvrđena nadležnost, postavlja se pitanje da li sud treba ponovo u celosti da preispita pitanje nadležnosti – primenom *de novo* standarda – ili je, naprotiv, dužan da pokaže izvesnu meru uvažavanja (*deference*) prema odluci arbitražnog tribunala i da je ne preispituje u potpunosti. Pri tome *deference* standard može značiti različite nivoe uvažavanja odluke arbitara: od toga da je potvrdi ako je njihova odluka razumna, preko toga da je potvrdi ako za nju postoji iole opravdano obrazloženje, pa sve do toga da je potvrdi bez ikakvog preispitivanja stavova arbitara.¹¹⁴

Ovo pitanje nije samo tehničko ili procesno, već suštinski odražava odnos između državnih sudova i arbitraže. Usvajanje *de novo* standarda ukazuje na to da sud zadržava primat u utvrđivanju pitanja nadležnosti, što povećava stepen sudske kontrole, ali potencijalno

113 Izveštaj komisije UNCITRAL-a o radu sa svoje osamnaeste sednice (Beč, 3 – 21. 6. 1985) (A/40/17) ¶¶ 149–163; S. Greenberg, *op. cit.*, 80.

114 John J. Barcelo, „Who Decides the Arbitrators’ Jurisdiction? Separability and Competence-Competence in Transnational Perspective“, *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, 2003, 1118.

potkopava autonomiju arbitraže. Sa druge strane, *deference* pristup naglašava poverenje u arbitražni sud i njegovu sposobnost da odlučuje o sopstvenoj nadležnosti u skladu sa principom *Kompetenz-Kompetenz*, ali nosi rizik od ograničenja prava stranaka na delotvornu sudsku zaštitu. Izbor između ova dva pristupa od suštinskog je značaja za ravnotežu između autonomije arbitraže i sudskog nadzora, te predstavlja jedno od centralnih pitanja u tumačenju i primeni člana 16(3).

Sudska praksa na ovu temu pokazuje preferenciju ka *de novo* sistemu kontrole. Ovakav pristup sudova je, *inter alia*, objašnjen u odluci Višeg suda Singapura u slučaju *Insignia Technology Co. v. Alstom Technology*¹¹⁵:

„Nadležnost suda da odlučuje o nadležnosti arbitražnog tribunala predstavlja originalnu (prvobitnu), a ne žalbenu nadležnost. To jasno proizilazi iz samog teksta člana 16(3) Model zakona, koji jednostavno predviđa da sud treba „da odluči o pitanju“ nadležnosti nakon što je tribunal doneo odluku da je nadležan. Ta formulacija ne sugerise da su ovlašćenja suda žalbene prirode. Iako se reč „žalba“ javlja u tekstu člana, ona se koristi isključivo u kontekstu preciziranja da na odluku suda o nadležnosti ne postoji pravo žalbe. Postoje i snažni razlozi zbog kojih sud treba da ima ovlašćenje da pitanje nadležnosti razmotri iznova, a ne samo u svojstvu žalbenog organa. Prvo, kada bi sud bio ograničen samo na reviziju arbitražne odluke, mogao bi da preispituje odluku tribunala koji uopšte nije imao nadležnost da takvu odluku donese. Drugo, postupak utvrđivanja nadležnosti dostupan je i stranci koja uopšte nije učestvovala u arbitražnom postupku; ako bi sud bio ograničen isključivo na kontrolu već donete arbitražne odluke, to bi značajno umanjilo mogućnost te stranke da iznese svoje argumente. Treće, ukoliko se prigovor nadležnosti odnosi na činjenična pitanja, sud ne bi smeo biti u nepovoljnijem položaju od arbitražnog tribunala u proceni dokaza, već bi stoga trebalo da može da ispituje svedoke na uobičajen način. Shodno tome, stranka ima pravo da pred sudom iznese prigovor nadležnosti čak i ako ga nije isticala niti raspravljala pred arbi-

115 *Insignia Technology Co. v. Alstom Technology*, High Court of Singapore, [2008] SGHC 134, 14. 8. 2008, <https://jsumundi.com/fr/document/decision/en-alstom-technology-ltd-v-insignia-technology-co-ltd-judgment-of-the-high-court-of-singapore-2008-sghc-134-thursday-14th-august-2008>, 22. 10. 2025.

trom. Ipak, propust da se određena činjenica ili argument istakne pred arbitrom može biti od značaja prilikom ocene težine tog prigovora“.

Posebno je zanimljivo da je singapurski sud stao na stanovište da je, osim *de novo* standarda provere nadležnosti, dozvoljeno i iznošenje novih dokaza i argumenata, pa čak i osporavanje nadležnosti po osnovima na koje se stranka nije pozivala pred arbitražom. U literaturi se ističe da bi ovakvo postupanje sudova moglo otvoriti prostor zloupotrebama – tuženi u arbitraži bi mogao da prosto zadrži dodatne osnove osporavanja nadležnosti za sudski postupak.¹¹⁶ Drugi sudovi u Model zakonu, zauzeli su isti stav, ističući da sud mora imati priliku da u potpunosti razmotri nadležnost, te da nije limitiran nalazima arbitražnog suda.¹¹⁷

U literaturi se takođe ističe da je *de novo* pristup adekvatniji za ovaj vid sudske kontrole – pun obim sudske kontrole arbitražne odluke o nadležnosti štiti fundamentalna prava jednog lica na pristup sudu.¹¹⁸ Naime, iz pozicije lica koje zahteva sudsku kontrolu, arbitražni sud koji je doneo odluku o nadležnosti nije imao pravo da razmatra spor između stranaka – iz tog razloga bi trebalo dozvoliti potpunu kontrolu od strane sudova.¹¹⁹

Deference sistem kontrole, sa druge strane, podrazumevao bi da se sud ograničava na ispitivanje nalaza arbitražnog suda o nadležnosti. On svoju potporu nalazi u ideji da je upravo arbitražni tribunal u najboljoj poziciji da proceni svoju nadležnost za rešavanje spora.¹²⁰ Pozicija uvažavanja nalaza arbitražnog suda o sopstvenoj nadležnosti usvojena je u predmetu *Ace Bermuda Insurance Ltd. v. Allianz*

116 S. Greenberg, *op. cit.*, 83.

117 *Downer Construction (NZ) Limited v. Silverfield Developments Limited*, High Court of New Zealand, CIV 2004-404-4488, 26. 10. 2004; *Insignia Technology Co. v. Alstom Technology*, High Court of Singapore, [2008] SGHC 134, 14. 8. 2008; *PT Tugu Pratama Indonesia v. Magma Nusantara Ltd*, High Court of Singapore, [2003] SGHC 204, 10. 9. 2003, CLOUT case 567; Kammergericht Berlin, 28 Sch 17/99, CLOUT Case 373, 15. 10. 1999.

118 F. Bachand, *op. cit.*, 448; V. Pavić (2011), *op. cit.*, 400-401; S. Greenberg, *op. cit.*, 82.

119 F. Bachand, *op. cit.*, 448; S. Greenberg, *op. cit.*, 82.

120 S. Greenberg, *op. cit.*, 83.

Insurance Company of Canada iz 2005. godine.¹²¹ Kanadski sud je rezonovao da prilikom sudske kontrole arbitražnih odluka o nadležnosti kao o prethodnom pitanju valja primeniti standard preispitivanja zasnovan na „razumnosti, uzdržanosti i poštovanju“.¹²² Drugi kanadski sudovi su zatim ispratili ovaj pristup i dosledno primenjivali *deference* standard kontrole. Međutim, u predmetu *The Russian Federation v. Luxtona Limited* iz 2021. godine,¹²³ sud Ontarija je primenio *de novo* standard, napuštajući dotadašnju praksu kanadskih sudova. Najzad, u predmetu *Ong v. Fedoruk* iz 2022. godine,¹²⁴ sud je konstatovao da su prethodne kanadske odluke rešene „pre nego što je u kontekstu međunarodne trgovinske arbitraže formiran međunarodni konsenzus po ovom pitanju, što je kasnije priznato u predmetima *Dallah*¹²⁵ i *Luxtona*“.

3.4.2. Sadržaj kontrole: kriterijumi za ispitivanje nadležnosti

Pored pitanja stepena intenziteta kontrole, značajno je i pitanje sadržaja sudske preispitivanja – odnosno, šta čini krug pitanja koja se mogu podvesti pod pitanja nadležnosti i povodom kojih se stranke, posledično, mogu obratiti sudu radi preispitivanja. Član 16(3) Model zakona ne govori o tačnim osnovima zbog kojih se može obratiti sudu, već samo navodi da se to može učiniti, prvo, kada arbitražni tribunal odlučuje o prigovoru nenadležnosti stranke i, drugo, kada arbitražni tribunal odlučuje o prigovoru stranke da prelazi granice svoje nadležnosti.¹²⁶ Prigovor da arbitražni tribunal prelazi granice svoje

121 *Ace Bermuda Insurance Ltd. v. Allianz Insurance Company of Canada*, Court of Queen’s Bench of Alberta, 2005 ABQB 975 (CanLII), 21. 12. 2005, <https://www.canlii.org/en/ab/abqb/doc/2005/2005abqb975/2005abqb975.html?autocompleteStr=ace%20ber&autocompletePos=1>, 24. 10. 2025.

122 *Ace Bermuda Insurance Ltd. v. Allianz Insurance Company of Canada*, ¶ 53.

123 *The Russian Federation v. Luxtona Limited*, Ontario Superior Court of Justice – Divisional Court, 2021 ONSC 4604, 30. 6. 2021, CLOUT Case 1924, <https://www.canlii.org/en/on/onscdc/doc/2021/2021onsc4604/2021onsc4604.html>, 24. 10. 2025.

124 *Ong v. Fedoruk*, Court of Queen’s Bench of Alberta, 2022 ABQB 557, 8. 8. 2022, <https://www.canlii.org/en/ab/abqb/doc/2022/2022abqb557/2022abqb557.html>, 24. 10. 2025.

125 Odnosi se na odluku *Dallah Real Estate and Tourism Holding Company v The Ministry of Religious Affairs, Government of Pakistan* (UK Supreme Court, [2010] UKSC 46, 3. 11. 2010, <https://supremecourt.uk/cases/uksc-2009-0165>, 24. 10. 2025) u kojoj je primenjen *de novo* standard kontrole.

126 V. Pavić (2011), *op. cit.*, 402.

nadležnosti odgovara osnovu za poništenje arbitražne odluke iz člana 34(2)(a)(iii) Model zakona,¹²⁷ kao i osnovu za odbijanje priznanja ili izvršenja arbitražne odluke iz člana V(1)(c) Njujorške konvencije.¹²⁸ Međutim, postavlja se pitanje šta bi trebalo smatrati pitanjima „nadležnosti“ o kojima arbitražni tribunal može odlučivati putem člana 16(3) Model zakona?

Prigovor nenadležnosti koji stranke mogu podneti mogao bi obuhvatiti veoma širok krug pitanja. Sudska kontrola bi, u teoriji, mogla biti izvršena nad svakom odlukom arbitražnog tribunala o prethodnom pitanju, ako je tribunal to pitanje smatrao pitanjem nadležnosti.¹²⁹ Iz tog razloga je neophodno definisati koji prigovori bi trebalo da predstavljaju pitanje nadležnosti. Norme Model zakona koje se bave sudskom kontrolom konačne arbitražne odluke (članovi 34 i 36) ne spominju nadležnost kao poseban osnov. Umesto toga, sudovi (i komentatori) bi za potrebe člana 16(3) trebalo da utvrde koji se od osnova osporavanja arbitražne odluke imaju smatrati jurisdikcionim. Takvi su, pre svega, problemi postojanja, odnosno punovažnosti arbitražnog sporazuma, njegovog dejstva, kao i pitanje da li je arbitražni sporazum moguće izvršiti.¹³⁰ Kao nadležnost se takođe percipiraju i pitanja domašaja arbitražnog sporazuma – gde objektivni domašaj podrazumeva pitanje da li su istaknuti zahtevi predviđeni za arbitražno rešavanje putem sporazuma, dok subjektivni domašaj podrazumeva pitanje da li je stranka obavezana arbitražnim sporazumom.¹³¹ Dalje, pitanje objektivne arbitrabilnosti, odnosno podobnosti spora za rešavanje putem

127 Član 34(2)(a)(iii) Model zakona: „Arbitražna odluka može biti poništena samo ako: (a) strana koja podnosi zahtev pruži dokaz da: ... (iii) se arbitražna odluka odnosi na spor koji nije obuhvaćen arbitražnim sporazumom ili ne potpada pod njegove odredbe, ili sadrži odluke o pitanjima koja prelaze okvir arbitražnog sporazuma...“

128 Član V(1)(c) Njujorške konvencije: „Priznanje i izvršenje arbitražne odluke može se odbiti, na zahtev stranke protiv koje se odluka poziva, samo ako ta stranka pruži nadležnom organu države u kojoj se traži priznanje i izvršenje dokaz da: (c) se odluka odnosi na spor koji nije obuhvaćen arbitražnim sporazumom ili ne potpada pod njegove odredbe, ili sadrži odluke o pitanjima koja prelaze okvir arbitražnog sporazuma;...“

129 S. Greenberg, *op. cit.*, 87.

130 John Yukio Gotanda, „An Efficient Method for Determining Jurisdiction in International Arbitrations“, *Columbia Journal of Transnational Law*, 2001, 18; V. Pavić (2011), *op. cit.*, 401; V. Pavić (2023), *op. cit.*, 743.

131 V. Pavić (2023), *op. cit.*, 743.

arbitraže, takođe spada u pitanja nadležnosti.¹³² Pored ovih pitanja, u praksi se u (gorepomenutom) slučaju *Insigma Technology Co. v. Alstom Technology*¹³³ po članu 16(3) Model zakona preispitala i ispravnost formiranja arbitražnog tribunala – ovo pitanje se može tumačiti kao pitanje nadležnosti iz razloga što, ako formiranje arbitražnog tribunala nije bilo u skladu sa sporazumom strana, tako formirano telo nije imalo ovlašćenje da odlučuje o predmetu.¹³⁴ Pored toga, kao pitanje nadležnosti se u praksi smatralo i pitanje da li je sedište arbitraže u skladu sa dogovorom stranaka.¹³⁵ Kao nadležnost se, međutim, ne bi trebalo razumeti pitanja dopuštenosti (engl. *admissibility*) zahteva.¹³⁶

4. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Mehanizam sudske kontrole arbitražnih odluka o nadležnosti kao o prethodnom pitanju predstavlja jedno od problematičnijih rešenja u savremenoj arbitražnoj regulativi. Jasno je da je normativni okvir ovog vida kontrole, utemeljen u članu 16(3) Model zakona, rezultat kompromisa između različitih interesa i shvatanja – s jedne strane, potrebe za efikasnošću i autonomijom arbitražnog postupka, a s druge strane, zahteva za očuvanjem sudske nadzora nad pitanjima koja zadiru u osnovna procesna prava stranaka. Upravo ta kompromisna priroda objašnjava činjenicu da formulacija Model zakona ostavlja određene praznine i nejasnoće koje su se vremenom pokazale kao izvor različitih, pa i suprotstavljenih tumačenja. Pri tome, većina država koje su implementirale Model zakon nije iskoristila priliku da u svojim nacionalnim propisima ova pitanja bliže uredi, već je njihov konkretan sadržaj oblikovan pre svega kroz sudsku i arbitražnu praksu.

132 Stavros Brekoulakis, „Part I Fundamental Observations and Applicable Law, Chapter 2 – On Arbitrability: Persisting Misconceptions and New Areas of Concern“, *Arbitrability: International and Comparative Perspectives* (eds. Loukas A. Mistelis and Stavros Brekoulakis), Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn 2009, 37–44; V. Pavić (2011), *op. cit.*, 401; S. Greenberg, *op. cit.*, 91.

133 *Insigma Technology Co. v. Alstom Technology*, High Court of Singapore, 14. 8. 2008, [2008] SGHC 134.

134 V. Pavić (2011), *op. cit.*, 402.

135 *Christian Mutual Insurance Co, Central United Life Insurance Co, Connecticut Reassurance Corp v Ace Bermuda Insurance Ltd* (Court of Appeal of Bermuda, [2002] Bda L.R. 1 (6. 12. 2002).

136 V. Pavić (2023), *op. cit.*, 743.

Cilj ovog rada bio je da pruži sveobuhvatan uvid u normativni i praktični okvir primene člana 16(3) Model zakona. U tom kontekstu, razmotren je postupak odlučivanja o prigovorima nenadležnosti kao o prethodnom pitanju, priroda i domet sudske kontrole takvih odluka, kao i niz otvorenih pitanja koja su tokom godina izazivala značajne dileme u teoriji i praksi. Sprovedena analiza ukazuje na kontinuirani razvoj arbitražne jurisprudencije, kroz koji se postepeno preciziraju i stabilizuju rešenja u pogledu primene normi preuzetih iz Model zakona. Tako se, na primer, u pogledu standarda i intenziteta sudske kontrole može uočiti tendencija ka prihvatanju de novo pristupa kao preovlađujućeg modela, naročito u međunarodnoj trgovačkoj arbitraži.

Istovremeno, određena pitanja i dalje ostaju nedovoljno razjašnjena. To se posebno odnosi na problem prekluzije prava stranke da se kasnije poziva na nenadležnost arbitražnog tribunala u slučaju neiskorišćavanja mehanizma iz člana 16(3), kao i na pitanje dostupnosti sudske kontrole negativnih odluka arbitražnih tribunala o nadležnosti. Neujednačenost sudske prakse u ovim oblastima narušava predvidivost sistema i može dovesti do različitih procesnih strategija stranaka u zavisnosti od sedišta arbitraže.

U tom smislu, može se zaključiti da dalji razvoj i ujednačavanje sudske prakse, ali i eventualne zakonodavne intervencije na nacionalnom nivou, imaju značajnu ulogu u obezbeđivanju ravnoteže između efikasnosti arbitraže i delotvorne sudske zaštite. Član 16(3) Model zakona ostaje važan instrument ranog razrešenja pitanja nadležnosti, ali njegova puna funkcionalnost zavisi od doslednog i koherentnog tumačenja koje će doprineti pravnoj sigurnosti i poverenju stranaka u arbitražno rešavanje sporova.

Marko Došlić

Junior Teaching Assistant at University of Belgrade

JUDICIAL CONTROL OF PRELIMINARY ARBITRAL AWARDS ON JURISDICTION

Summary

A party wishing to challenge the jurisdiction of an arbitral tribunal may do so by raising a plea of lack of jurisdiction during the arbitral proceedings. Where the arbitral tribunal decides such a plea as a preliminary question, the dissatisfied party is entitled to request judicial review of that decision before the competent court. This mechanism is provided for in Article 16(3) of the UNCITRAL Model Law. In practice, the application of this provision has given rise to numerous interpretative difficulties stemming from the indeterminate wording of the Model Law. This article examines the principal issues arising in the application of Article 16(3), as well as the solutions developed in legal doctrine and the case law of Model Law jurisdictions.

Key words: *Preliminary Question. – Arbitration. – Jurisdiction. – Arbitral Award. – Judicial Control.*

LITERATURA

- Arroyo M., „Chapter 2, Part II: Commentary on Chapter 12 PILS, Article 190 [Finality, challenge: principle]“, *Arbitration in Switzerland: The Practitioner's Guide (Second Edition)* (ed. Manuel Arroyo), Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn 2018.
- Bachand F., 2009. „Kompetenz-Kompetenz, Canadian Style“, *Arbitration International* (ed. William W. Park), Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn 2009.
- Barcelo J. J., „Who Decides the Arbitrators' Jurisdiction? Separability and Competence--Competence in Transnational Perspective“, *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, 2003
- Benedettelli M., *International Arbitration in Italy*. Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn 2020.
- Berger K. P. 1993. *International Economic Arbitration*, Wolters Kluwer, Deventer 1993.
- Blackaby N., Partasides C., Redfern A., *Redfern and Hunter on International Arbitration (Seventh Edition)*, Oxford University Press, Oxford 2023.
- Boo L., 2007. „Ruling on Arbitral Jurisdiction – Is that an Award?“, *Asian International Arbitration Journal* (eds. Lawrence Boo, Lucy F. Reed), Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn 2007.
- Born G.. *International Commercial Arbitration (Third Edition)*, Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn 2021.
- Brekoulakis S., „Part I Fundamental Observations and Applicable Law, Chapter 2 – On Arbitrability: Persisting Misconceptions and New Areas of Concern“, *Arbitrability: International and Comparative Perspectives* (eds. Loukas A. Mistelis and Stavros Brekoulakis), Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn 2009.
- Brekoulakis S., Ribeiro J., Shore L., „2015. UNCITRAL Model Law, Chapter IV, Article 16 [Competence of arbitral tribunal to rule on its jurisdiction]“, *Concise International Arbitration* (ed. Loukas Mistelis), Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn 2015.
- Darwazeh N., Grémaud S., „New York Convention, Article V(1) (e) [Non-Binding Award]“, *Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards: A Global Commentary on the New York Convention (Second Edition)* (eds. Herbert Kronke, Patricia

- Nacimiento, Dirk Otto, Nicola Christine Port), Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn 2024.
- Dimolitsa A., „Separability and Kompetenz-Kompetenz“, *ICCA Congress Series No. 9 (Paris 1998): Improving the Efficiency of Arbitration Agreements and Awards: 40 Years of Application of the New York Convention* (ed. Albert Jan van den Berg), Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn 1999.
- Fohlin J. P., „A Case for a Right of Appeal from Negative Jurisdictional Rulings in International Arbitrations governed by the UNCITRAL Model Law“, *Asian Dispute Review* (eds. Romesh Weeramantry and John Choong), Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn 2008.
- Ghibradze N., „Preclusion of Remedies Under Article 16(3) of the UNCITRAL Model Law“, *Pace International Law Review* (ed. John Astarita), 2015.
- Gotanda J. Y., „An Efficient Method for Determining Jurisdiction in International Arbitrations“, *Columbia Journal of Transnational Law*, 2001.
- Greenberg S., „Direct Review of Arbitral Jurisdiction under the UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration: An Assessment of Article 16(3)“, *The UNCITRAL Model Law after Twenty-Five Years: Global Perspectives on International Commercial Arbitration* (eds. Frédéric Bachand, Fabien Gélinas), Juris Publishing 2013.
- Greenberg S., Secomb M., „Terms of Reference and Negative Jurisdictional Decisions: A Lesson from Australia“, *Arbitration International* (ed. William W. Park), Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn 2002.
- Heider M., Nueber M., Siwy A., Zeiler G., *Dispute Resolution in Austria: An Introduction*, Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn 2015.
- Herrmann G., „The UNCITRAL Arbitration Law: A Good Model of a Model Law“, *Uniform Law Review, Volume 3, Issue 2-3*, Oxford University Press, Oxford 1998.
- Holtzmann H., Neuhaus J., *A Guide to the UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration: Legislative History and Commentary*. Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn 1989.

- Huber P., Bach I., „Part II: Commentary on the German Arbitration Law (10th Book of the German Code of Civil Procedure), Chapter IV: Jurisdiction of Arbitral Tribunal, § 1040 – Competence of Arbitral Tribunal to Rule on its Jurisdiction“, *Arbitration in Germany: The Model Law in Practice (Second Edition)* (eds. Patricia Nacimiento, Stefan M. Kröll, Karl-Heinz Böckstiegel), Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn 2015.
- Huber P., „§1040 Competence of Arbitral Tribunal to Rule on its Jurisdiction“, *Arbitration in Germany, The Model Law in Practice* (eds. Karl Heinz Böckstiegel, Stefan Kröll and Patricia Nacimiento), Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn 2007.
- Hwang M., Si Cheng L., „Chapter 16: The Chimera of Admissibility in International Arbitration“, *Jurisdiction, Admissibility and Choice of Law in International Arbitration: Liber Amicorum Michael Pryles* (eds. Neil Kaplan, Michael J. Moser), Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn 2018.
- Knežević G., Pavić V., *Arbitraža i ADR*. Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd 2013.
- Kröll S., „Recourse against Negative Decisions on Jurisdiction“, *Arbitration International* (ed. William W. Park), Oxford University Press, Oxford 2004.
- Kröll S., Kraft P., „Part II: Commentary on the German Arbitration Law (10th Book of the German Code of Civil Procedure), Chapter VII: Recourse against the Award, § 1059 – Application for Setting Aside“, *Arbitration in Germany: The Model Law in Practice (Second Edition)* (eds. Patricia Nacimiento, Stefan M. Kröll, Karl-Heinz Böckstiegel), Kluwer Law International. 2015
- Lew J. Mistelis L., Kröll S., *Comparative International Commercial Arbitration*, Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn 2003.
- Monichino A., „Lessons for Enforcement Across Jurisdictions: Reflections on *Astro v Lippo*“, *Asian Dispute Review* (eds. Romesh Weeramantry and John Choong), Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn 2019.
- Nacimiento P., Weimann T., Wittinghofer M., Hertel T., *The German Federal Supreme Court (Bundesgerichtshof) Blurs the Lines of*

- the Proceedings to Set Aside Arbitral Awards in Germany – The Implications in other Model Law Jurisdictions*, Kluwer Arbitration Blog, 2016.
- Paulsson J., „Chapter 29: Admissibility versus Jurisdiction“, *Cambridge Compendium of International Commercial and Investment Arbitration* (eds. Stefan M. Kröll, Andrea Kay Bjorklund, Franco Ferrari), Cambridge University Press, Cambridge 2023.
- Paulsson J., „Jurisdiction and Admissibility“, *Global Reflections on International Law, Commerce and Dispute Resolution Liber Amicorum in honour of Robert Briner* (eds. Gerald Aksen, Karl-Heinz Böckstiegel, Michael J. Mustil, Paolo Michele Patocchi, Anne Marie Whitesell), ICC Publishing, 2005.
- Paulsson J., Petrochilos G., *UNCITRAL Arbitration*, Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn 2017.
- Pavić V., „Chapter 25: Protecting and Challenging the Arbitrator’s Jurisdiction“, *Cambridge Compendium of International Commercial and Investment Arbitration* (eds. Stefan M. Kröll, Andrea Kay Bjorklund, Franco Ferrari), Cambridge University Press, Cambridge 2023.
- Pavić V., „Kontrola nadležnosti arbitražnih sudova van postupka poništaja arbitražne odluke“, *Poslovni izazovi* (ur. Vuk Radović), Udruženje za stečajno pravo i Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd 2025.
- Pavić V., „Osvrt na praksu Vrhovnog kasacionog suda u arbitražnoj materiji“, *Usklađivanje poslovnog prava Srbije sa pravom EU* (ur. Vuk Radović). Beograd 2019.
- Pavić V., „Part I: International Commercial Arbitration, Chapter 21: (In)Appropriate Compromise: Article 16(3) of the Model Law and its Progeny“. *International Arbitration and International Commercial Law: Synergy, Convergence and Evolution* (eds. Stefan M. Kröll, Loukas A. Mistelis, María Pilar Perales Viscasillas, Vikki M. Rogers), Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn 2011.
- Pereira S., „Deferred Challenges to Jurisdiction Under the Model Law“, *Journal of International Arbitration* (ed. Maxi Scherer), Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn 2019.

- Poudret J. F., Besson S., *Comparative Law of International Arbitration, 2nd Edition*, Sweet & Maxwell, London 2007.
- Sanders P., *Quo Vadis Arbitration? 60 Years of Arbitration Practice*, Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn 1999.
- Stanivuković M., „Uloga suda u oceni nadležnosti arbitara pre donošenja konačne arbitražne odluke“, *Pravo i privreda broj 48(7-9)*, Udruženje pravnika u privredi Republike Srbije i Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu. Beograd 2011.
- Stanivuković M., *Međunarodna arbitraža sa odabranim priložima*, Službeni glasnik, Beograd 2013.
- Uzelac A., „Jurisdiction of the Arbitral Tribunal Current Jurisprudence and Problem Areas under the UNCITRAL Model Law“, *International Arbitration Law Report 5*. 2005.
- Waincymer J. M., *Procedure and Evidence in International Arbitration*, Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn 2011.

Article history:

Received: 10. 12. 2025.

Accepted: 20. 12. 2025.